

2017

**ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДИЙН УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА”**

Хуулийн төсөлд хийсэн зардлын тооцоо

**ХУУЛЬ ЗҮЙН
СУДАЛГААНЫ
ТӨВ**

Улаанбаатар хот 2017

Захиалагч:

Хууль зүй, дотоод хэргийн яам

Судалгааг гүйцэтгэсэн:

Ж.Бариаширсүрэн	ХЗҮХ-ийн эрдэм шинжилгээний ажилтан
Б.Алтангэрэл	ХЗҮХ-ийн Эрдэм шинжилгээний ажилтан
Б.Доржпагма	“Хууль эрх зүйн хөгжлийн хүрээлэн” ТББ-ын судлаач, социологич

Хянасан:

С.Энхцэцэг	Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн Захирал
Д.Зүмбэрэлхам	Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга /Ph.D/

АГУУЛГА

“ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДИЙН УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСӨЛ”-Д ХИЙСЭН ЗАРДЛЫН ТООЦОО	3
УДИРТГАЛ	3
НЭГДСЭН ДҮГНЭЛТ	3
Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн байгууллага буюу төрд үүсэх зардал	3
Хуулийн этгээдэд үүсэх захиргааны зардал	7
НЭГ. ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ҮҮСЭХ ЗАХИРГААНЫ ЗАРДЛЫГ СТАНДАРТ ЗАРДЛЫН ЗАГВАРААР ТООЦОХ НЬ	9
1.1. Хуулийн этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн заалтуудыг тодорхойлох	9
1.2. Зардлыг тооцох	10
Ажлын хөлсийг тооцох	10
1.2.1 Шинээр үүсгэн байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгүүлэхэд гарах захиргааны зардал	11
1.2.2. Өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгүүлэхэд гарах захиргааны зардал	11
1.2.3 Хуулийн этгээдийг татан буулгасан тухай улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэхэд үүсэх захиргааны зардал	12
Тоон үзүүлэлтийг тооцох	12
Хуулийн этгээдэд үүсэх нийт захиргааны зардлын дүнг тооцох	13
Хувилбарыг нягталж хялбарчлах боломжийг шалгах	13
Үр дүн, санал	14
ХОЁР. ТӨРИЙН ЗАХИРГААНЫ БАЙГУУЛЛАГЫН ЗАХИРГААНЫ ЗАРДЛЫГ СТАНДАРТ ЗАРДЛЫН ЗАГВАРААР ТООЦООЛОХ	15
2.1 Улсын бүртгэлийн байгууллагад хүлээлгэсэн үүрэг буюу ажил үйлчилгээг тодорхойлох	15
2.2 Ажил, үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөцийг тодорхойлох;	16
2.2.1 Шинээр үүсгэн байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгэх	16
2.2.2 Хуулийн этгээдийг бүртгэхээс татгалзах	16
2.2.3 Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгэх	16

2.2.4	Хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг хөтлөх, Хуулийн этгээдэд нэр, тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдгийн хяналтын дугаарыг олгох, хүчингүй болгох, лавлагаа олгох болон Хуулийн этгээдийн нэрийн сан хөтлөх, түүнээс лавлагаа олгох	17
2.2.5	Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлээс хасах, хуулийн этгээдийн бүртгэлд хориг тавих, цуцлах үйл ажиллагаа	18
2.2.6	Нийт хүний нөөцийн хэрэгцээг тодорхойлох	18
2.3	Гарах зардлыг урьдчилан тооцох	18
2.3.1	Хүний нөөцийн зардал	19
2.3.2	Материаллаг зардал	20
2.3.3	Бусад зардал	21
	Програм хангамж, технологийн шинэчлэл хийх тухайд	21
	Цаасан архивын барилга байгууламжыг сайжруулах тухайд	22
	Хөндлөнгийн хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийлгэх тухайд	23
2.3.4	Зардлыг нэгтгэн тооцох	23
2.4	Хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулах	24
2.5	Үр дүн, санал	25
	АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ	27
	АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ	47

“ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДИЙН УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСӨЛ”-Д ХИЙСЭН ЗАРДЛЫН ТООЦОО

УДИРТГАЛ

УИХ-аас 2015 онд баталж, 2017 оны 1 сарын 1-ний өдрөөс эхлэн мөрдөгдөж буй “Хууль тогтоомжийн тухай хууль” болон Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал”-ын дагуу “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог урьдчилсан байдлаар хийлээ.

Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хуулийн төслийн үр нөлөөг урьдчилан тандан судлах явцад, хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх явцад болон хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг тандан судлах явцад тус тус гүйцэтгэнэ. Энэ нь тодорхой харилцааг зохицуулах зорилгоор шинээр боловсруулж буй хууль тогтоомж хэрэгжиж эхэлснээр төрийн байгууллага, хуулийн этгээд болон хувь хүнд хэр хэмжээний зардал, ачаалал үүсгэх магадлалыг урьдчилан гаргах зорилготой.

“Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл” дэх зохицуулалтууд нь иргэнд зардал үүсгэхгүй, харин төрийн байгууллага болон хуулийн этгээдэд зардал үүсгэж байна. Иймд хуулийн төслийн зардлыг урьдчилан тооцохдоо түүнийг хэрэгжүүлэх төрийн байгууллага болон хуулийн этгээдэд үүсэх зардлыг тоймлон гаргах, мөн эдгээр байгууллагад үүсэх зардал, ачааллыг бууруулах боломжтой эсэхийг судлан, боломжит хувилбарыг дэвшүүлэхийг зорьсон. Мөн Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хууль болон шинэчилсэн найруулгын төсөлд өмнө нь зардлыг тооцоо хийгдэж байгаагүй тул энэ удаа хуулийн төсөл дэх зардал үүсгэх боломжтой зүйл, заалтыг бүхэлд нь авч үзэн зардлыг тус тус тооцсон болно.

НЭГДСЭН ДҮГНЭЛТ

Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн байгууллага буюу төрд үүсэх зардал

Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газар нь улсын хэмжээнд нийслэл хот болон орон нутагт хуулийн этгээдийн бүртгэлтэй холбогдох үйл ажиллагаа явуулдаг ба албан хаагчид нь төрийн захиргааны албан тушаалын цалингийн сүлжээний ТЗ-6 зэрэглэлээр цалинждаг¹. Нийслэл дэх бүртгэлийн газар 2 ахлах улсын бүртгэгч, 17 улсын бүртгэгчтэй бол орон нутагт 21 улсын бүртгэгч ажилладаг байна.

2016 оны жилийн эцсийн байдлаар улсын хэмжээнд 170 мянга орчим хуулийн этгээд бүртгэлтэй байгаагаас нийслэлд бүртгэлтэй 132704, орон нутагт бүртгэлтэй 36958

¹ Хуулийн этгээдийн бүртгэл газрын улсын бүртгэгчийн цалингийн зэрэглэлийн болох ТЗ-6-ийн дундаж хэмжээг жишиг болгон ашигласан болно. ХЭБГ-ийн дарга ТЗ-10, ахлах улсын бүртгэгч ТЗ-7 зэрэглэлээр цалинждаг.

хуулийн этгээд байна². Энэ нь улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн нийт хуулийн этгээдийн 73% нь нийслэлд, 27% нь орон нутагт бүртгэлтэй байна.

Хуулийн төслөөс харахад ХЭБГ-ын улсын бүртгэгчид хуулийн этгээдийг шинээр бүртгэх, хуулийн этгээдийн хувийн хэргийг хөтлөх, хуулийн этгээдэд нэр, тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдгийн хяналтын дугаарыг олгох, хүчингүй болгох, лавлагаа олгох, хуулийн этгээдийн нэрийн сан хөтлөх, түүнээс лавлагаа олгох, хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлд өөрчлөлт оруулах, хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлээс хасах, цахим хуудсаар дамжуулан нийтэд мэдээлэх зэрэг хэд хэдэн үүргийг хүлээлгэсэн байна. Дээрх үүргийн хүрээнд нэг жилд дунджаар шинээр байгуулагдсан **15463.5** хуулийн этгээдийг бүртгэж, **2460** хуулийн этгээдийг бүртгэхээс татгалсан шийдвэр гаргаж, **18854.5** хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгэж, **187280** Хуулийн этгээдийн нэрийн баталгаажуулалт хийдэг байна.

Дээр дурдсан тоо мэдээлэлд үндэслэн нэг улсын бүртгэгчийн ажлын ачааллыг баримжаалахад дараах тоо, хэмжээ гарч байна. Байгууллагын дотоод зохион байгуулалтын дагуу нэг улсын бүртгэгч хүснэгт дэх 4 төрлийн ажил үйлчилгээг зэрэг хийдэггүй, тодорхой нэг асуудлыг дагнах, зарим ажил үйлчилгээтэй хавсарсан байдлаар гүйцэтгэдэг.

Ажил үйлчилгээний төрөл	Нийслэл	Орон нутаг
Шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгэх	663	198
Хуулийн этгээдийг бүртгэхээс татгалсан шийдвэр гаргах	105	31
Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгэх	809	42
Хуулийн этгээдийн нэрийн баталгаажуулалт хийх	8042	2407
Нийт	9619	2678

Хүснэгтээс харахад нийслэл дэх нэг улсын бүртгэгч нэг жилд дунджаар **9619** ажил үйлчилгээ үзүүлдэг бол орон нутаг дахь нэг улсын бүртгэгч нэг жилд дунджаар **2678** ажил үйлчилгээ үзүүлж байгаа нь тэдний ажлын ачаалал тэнцвэргүй байгааг харуулж байна.

Бүртгэлийн байгууллагын ажлын ачааллыг нэмэгдүүлж буй бас нэг хүчин зүйл бол сүүлийн жилүүдэд ХЭ шинээр байгуулах, ХЭ-ийн мэдээлэлд өөрчлөлт оруулах болон бусад үүнтэй холбоотой ХЭ-ээс гаргаж буй хүсэлтийн хэмжээ эрс нэмэгдсэнтэй холбоотой. Тухайлбал, ХЭБГ-аас гаргасан статистик мэдээнээс харахад тус байгууллага 2008 онд 3192 ХЭ шинээр бүртгэж, 5390 ХЭ-ийн мэдээлэлд өөрчлөлт оруулж, 8838 ХЭ-д нэр олгож байсан бол 2016 онд 14000 ХЭ шинээр бүртгэж, 17287 ХЭ-ийн мэдээлэлд өөрчлөлт оруулж, 32118 ХЭ-д нэр олгосон байна. Энэ нөхцөл байдал улсын бүртгэгчийн ажлын ачааллыг даруй 3,5-4 дахин нэмэгдсэн үзүүлэлт гарч байна.

Дээр дурдсан мэдээллүүдээс харахад ХЭБГ-ын улсын бүртгэгчийн ажлын ачаалал өндөр байгаа нь ажил үйлчилгээний чанар, хүртээмжид сөргөөр нөлөөлөхөөс гадна, хуулийн төслийн үндсэн зорилгын нэг болох иргэн, хуулийн этгээдэд үзүүлэх төрийн үйлчилгээг түргэн, шуурхай, чирэгдэлгүй болгоход шаардлагатай хүний нөөцийн асуудлыг шийдвэрлэх хэрэгцээ байгааг харуулж байна. Энэ дүгнэлтийг “Хуулийн этгээдийн улсын

² Оюуны өмч, хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газраас 2017 оны 1 сарын 20-ны өдөр Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Г.Баясгаланд хүрүүлсэн 1-4/173 тоот “Мэдээлэл хүргүүлэх тухай” албан тоотын хавсралтаас.

бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-д хийсэн зардлын тооцооны үр дүнд тус хуулийн төслийн хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд урьдчилсан байдлаар нэг жилд дунджаар **0.94 хүний нөөцийн** хэрэгцээ үүсэх магадлалтай байна гэх тооцоо гарсан нь үндэслэж байна. Иймд хүний нөөцийн хэрэгцээг ажлын ачаалалтай уялдуулан нэмэх шаардлагагүй гэж үзлээ.

2013-2016 оны статистик, тоо мэдээллээс харахад хуулийн этгээдийн мэдээллийн сан хөтлөх ажлын хүрээнд жилд дунджаар 15463.5 хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг шинээр үүсгэдэг бөгөөд 2016 оны жилийн эцсийн байдлаар нийт **170 мянга орчим** хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг бүхий мэдээллийн санг хөтөлж, түүнээс мэдээлэл, лавлагаа олгодог. Хуулийн этгээдийн мэдээллийн санд жил бүр шинээр нэмэгдэж байгаа мэдээллийн хэмжээ улам өсөх хандлага байна. Иймд хуулиар хүлээсэн үүргээ /татвар, санхүүгийн тайлан гаргах/ удаан хугацаагаар биелүүлээгүй, идэвхитэй үйл ажиллагаа эрхлээгүй хуулийн этгээдийг тодорхой шалгуур үзүүлэлтийн дагуу бүртгэлийн мэдээллийн сангаас хасах, мөн хуулийн этгээдийн гэрчилгээг дахин олгох тохиолдолд хуулийн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэдэг зохицуулалт бий болгосноор бүртгэлийн байгууллагын ачаалал, зардалд тодорхой хэмжээний хэмнэлт үүсэх боломжтой нь судалгааны явцад илэрч байлаа.

Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлтэй холбогдох үйл ажиллагаа цахим хэлбэрт шилжээгүй. Иймд зардлын тооцоо хийхдээ энэ төрлийн ажил үйлчилгээг гүйцэтгэх хугацааг тодорхойлох боломжгүй байлаа. Гэхдээ ХЭ-ийн бүртгэлийг цахим болон цаасан хэлбэрээр зэрэг хөтлөх хуулийн зохицуулалт хэрэгжиж эхэлснээр улсын бүртгэгчийн зүгээс үзүүлж буй ажил үйлчилгээнд шаардагдах цаг хугацаа нэмэгдэх үндэслэлтэйг анхаарах шаардлагатай.

Одоогийн байдлаар нэрийн баталгаажуулалт, хуулийн этгээдийн бүртгэл, лавлагаа өгөх ажлыг цахим хэлбэрт шилжүүлэх ажил хийгдэж байгаа боловч эдгээр програм хангамж нь бүрэн цахимжаагүй, зөвхөн “сайжруулсан емэйл” хэлбэрээр ажилладаг. Тухайлбал цахимаар ирүүлсэн нэрийн баталгаажуулалтын хүсэлтийг улсын бүртгэгч хянаж үзээд тухайн нэрийг баталгаажуулж болох, эс болох талаар хариу өгдөг, мөн хуулийн этгээдийн цахим бүртгэлийн “LES” програмын ойлгомжгүй байдал, иргэд хуулийн этгээдийн цахим бүртгэлийн талаар мэдээлэлгүй, нэгэнт цахим хэлбэрээр илгээсэн баримт бичгийг эх хувиар нь заавал өгөх шаардлагатай зэрэг асуудлууд нь цахим хэлбэрийг сонгохоос цааргалах гол шалтгаан болж байна. Үүнийг тод харуулах жишээ бол “ХЭБГ 2015.03.01-ээс <http://les.burtgel.gov.mn/ubeg/citizen/services/> цахим хуудсаар дамжуулан шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг цахим хэлбэрээр бүртгэх үйл ажиллагааг эхлүүлсэн. Тус цахим хуудаст 2015 оны сүүлийн хагас жилд шинээр бүртгүүлэх 113 хүсэлт ирснээс 25.7% буюу 29 хүсэлт зөвшөөрөгдөж, 69.9% буюу 79 хүсэлт цуцлагдсан бол 2016 оны байдлаар нийт 146 хүсэлт ирснээс 17.1% буюу 25 хүсэлт зөвшөөрөгдөж, 65.8% буюу 96 хүсэлт цуцлагдсан. Мөн 2017 оны 01 дүгээр сарын 01-ны өдрөөс 03 дугаар сарын 09-ны өдрийн байдлаар тус цахим хуудаст нийт 36 хүсэлт ирснээс 2.8% буюу 1 хүсэлт зөвшөөрөгдсөнөөр цахим бүртгэл дийлэнх тохиолдолд цуцлагдсан үзүүлэлттэй байна.³ Мөн тухайн онд Улсын бүртгэлд шинээр бүртгүүлсэн нийт хуулийн этгээдийн дүнтэй харьцуулвал 2015 онд 0.2%, 2016 онд 0.2% нь цахим хэлбэрээр бүртгэл хийлгэжээ.” гэх

³ Хүсэлт цуцлагдсан үндсэн шалтгаан нь баримт бичгийн бүрдэл дутуу байх явдал байна. Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газрын мэргэжилтэнтэй хийсэн ярилцлага.

мэдээллээс харж болох юм. Иймд хуулийн этгээдийг бүртгэл хийх, бүртгүүлэх боломжийг бүрэн шийдсэн програм хангамжийг шинээр болон шинэчлэн боловсруулах шаардлагатай.

Харин 2005 оноос хөтөлж эхэлсэн хуулийн этгээдийн бүртгэлтэй холбогдох 3,2 сая баримт материалыг 2014 онд БНСУ-ын Олон улсын хамтын ажиллагааны нийгэмлэг /КОЙКА/-ын буцалтгүй тусламжаар хэрэгжүүлсэн “Бүртгэл мэдээллийн цахим архив” төслийн хүрээнд цахимжсан байна. Одоо 2014 оноос хойш шинээр бүртгүүлсэн болон нэмэлт өөрчлөлт оруулсан 1,7 сая баримт цахимжаагүй хүлээгдэж байна. Иймд дээр дурдсан төслийн хүрээнд цаасан нотлох эх баримтыг цахимжуулах ажлын ихэнх хэсэг хийгдсэн. Гэвч эдгээр цахим мэдээллийг удирдах буюу хэрэглээнд нэвтрүүлэх, онлайн байршуулах гэсэн дараагийн 2 үе шат хүлээгдэж байна.

Тус байгууллага хуулийн этгээдийн бүртгэлийн үйлчилгээг онлайн горимд шилжүүлж, иргэн, хуулийн этгээдэд үзүүлж буй үйлчилгээг ил тод, нээлттэй, шуурхай, хүртээмжтэй болгох ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулахаар төлөвлөсөн байх бөгөөд 2020 он гэхэд хуулийн этгээдийн бүртгэлийг цахимжуулах ажлыг бүхэлд нь 2 тэрбум төгрөгөөр⁴ хэрэгжүүлэхээр төлөвлөжээ. Хуулийн этгээдийн бүртгэл, түүнд холбогдох материалуудыг цахим горимд шилжүүлэхэд их урт хугацаа шаардлагагүй, ойролцоогоор 3 – 4 сарын хугацаанд гүйцэтгэх боломжтой гэх тооцоо гаргасан байна.⁵ Учир нь энэ төрлийн мэдээллийг цахим хэлбэрт шилжүүлэх туршлага, ажлын даалгавар гээд бүх зүйл тодорхой, хийх мэргэжилтэн, хэрэглэх материал гээд суурь нь бэлэн байгаа юм. Энд зөвхөн санхүүжилтийн асуудал тулгарч байна.

Судалгаагаар “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл” –ийн 8, 9, 10, 12, 14, 17, 18, 22, 24, 26 дугаар зүйл, заалт дахь зохицуулалтын дагуу төрийн байгууллага буюу төрд хүлээлгэсэн үүргийг /ажил үйлчилгээг/ хэрэгжүүлэхэд нийт **832,313,425.6 төгрөгийн зардал** үүсэх урьдчилсан тооцоо гарсан бөгөөд үүнийг дэлгэрэнгүй байдлаар судалгааны ажлын “Төрийн захиргааны байгууллагын захиргааны зардлыг стандарт зардлын загвараар тооцоолох” хэсгээс үзнэ үү.

ХЭБГ-аас хуулийн этгээдийн бүртгэл, лавлагаатай холбоотой үзүүлж буй ажил үйлчилгээ нь төлбөртэй, тодорхой хэмжээний улсын тэмдэгтийн хураамж төлсөн байх шаардлага тавигддаг. Иймд тус байгууллагын үйл ажиллагааг цахимжуулах, сайжруулах, хэвийн ажлуулахад шаардагдах төсөв, санхүүжилт улсын төсөвт их хэмжээний ачаалал үүсгэхээргүй байна. Тухайлбал ХЭБГ-аас улсын тэмдэгтийн хураамжаар улсын төсөвт 2015 онд 991,155.0 сая төгрөг, 2016 онд 782,348.4 сая төгрөгийн орлого оруулсан байх бөгөөд үүнээс 2015 онд 224,882 сая төгрөгийг, 2016 онд 139,768.9 сая төгрөгийг албан хаагчдын цалин хангамж, бичиг хэргийн зардалд зарцуулсан үзүүлэлт байна⁶. Үүнээс харахад улсын төсөвт оруулсан орлогын хэмжээ сүүлийн 2 жилийн байдлаар нэг жилд дунджаар 704,426.1 сая төгрөг байгаа нь тус байгууллагад оруулах хөрөнгө оруулалтууд улсын төсөвт их хэмжээний дарамт үүсгэхгүй гэх дүгнэлтийг бататгаж байна.

Ерөнхийдөө хуулийн төсөлд тусгагдсан хуулийн этгээдийн цахим бүртгэлийн тогтолцоог бүрдүүлэх нийгэм, эдийн засгийн хэрэгцээ шаардлага нэгэнт үүссэн байна.

⁴ Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх нарийвчилсан төлөвлөгөөний хүрээнд Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө Зорилт 4-ийн 9 дэх арга хэмжээ.

⁵ ОӨУБЕГ-ын дэд дарга Д.Дэлгэрсайхантай хийсэн ярилцлагаас.

⁶ ХЭБГ-аас авсан мэдээлэл.

Цахим бүртгэлийн тогтолцоонд шилжихэд ОӨУБЕГ –ын ХЭБГ нь хүний нөөцийн ур чадвар, цахим сан бүрдүүлэх баримт мэдээллээр хангагдсан байгаа нь цахим бүртгэлийг шуурхай нэвтрүүлэхэд давуу тал болж байна. Иймд цахим бүртгэлийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай програм хангамж, тоног төхөөрөмжийн санхүүжилтийг шийдвэрлэснээр хуулийн төслийн 10 дугаар зүйлийн 10.3 дахь хэсэгт заасан цаасан болон цахим хэлбэрээр бүрдүүлэх, бүртгэлийн цахим сан хөтлөх, лавлагаа, мэдээлэл олгох зэрэг үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх бүрэн боломжтой.

Харин төрөөс шаардлагатай санхүүжилт хийгдээгүй тохиолдолд буюу одоо хэрэглэж буй програм хангамж, тоног төхөөрөмжийн нөөцөөр хуулийн төсөлд тусгагдсан цахим бүртгэл, мэдээлэл олгох үйл ажиллагаа хэрэгжих боломжгүй гэж дүгнэв.

Иймд “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга”-д тусгасан цахим хэлбэрээр хөтлөх, бүртгэх, мэдээлэл оруулах, лавлагаа мэдээлэл олгох ажил үйлчилгээг хэрэгжүүлэх үүргийг ХЭБГ-т хуулиар хүлээлгэхээс өмнө түүнийг хэрэгжүүлэх суурь болсон програм хангамж, тоног төхөөрөмжийн санхүүжилтийн асуудлыг нэгмөр шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

Хуулийн этгээдэд үүсэх захиргааны зардал

Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийн 15, 20, 23, 24 дүгээр зүйл дэх зохицуулалтууд хуулийн этгээдэд мэдээлэх үүрэг хүлээлгэсэн байна. Үүний дагуу хуулийн этгээд нь шинээр үүсгэн байгуулагдсан, эсхүл өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан тохиолдолд шинээр бүртгүүлэх, Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгүүлэх, татан буугдсан, өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан тохиолдолд хуулийн этгээдийн бүртгэлээс хасуулах үүрэг хүлээнэ.

Хуулийн этгээдэд хүлээлгэсэн эдгээр мэдээлэх үүргийг гүйцэтгэхтэй холбогдуулан үүсэх захиргааны зардлын тооцоог дэлгэрэнгүй байдлаар судалгааны ажлын “Хуулийн этгээдэд үүсэх захиргааны зардлыг стандарт зардлын загвараар тооцох нь” хэсгээс үзэж танилцна уу.

Хуулийн этгээдэд үүсэх зардлыг тооцохдоо хуулийн этгээдийн зүгээс тухайн үүргийг хэрэгжүүлэх хүрээнд хийх үйлдэл буюу стандарт үйл ажиллагааг⁷ тодорхойлж, тэдгээрийн тус бүрт зарцуулах хугацаа болон ажлын хөлсийг тогтооно. Хуулийн этгээдэд үүсэх зардлын хэмжээг зөвхөн мөнгөн дүнгээр урьдчилан тооцож гаргасан.

Хуулийн этгээдийн нэг ажилтны цалинг аж ахуй нэгж байгууллагад ажиллагчдын сарын дундаж цалин сүүлийн гурван жилийн /2014-2016 он/ дундаж цалингийн хэмжээ болох 865,600 төгрөгөөр, ажлын 1 минутын хөлсийг 82 төгрөг байхаар тооцсон бөгөөд хуулийн этгээдийн мэдээлэх үүрэг тус бүрээр нь зардлын тооцоог задлан боловсрууллаа. Мэдээлэх үүрэг хүлээлгэсэн үйл ажиллагаа тус бүрийн тохиолдлын тоог ХЭБГ-аас гаргасан, 2013-2016 оны статистик, тоо мэдээний дундаж хэмжээгээр тооцолсон болно. Үүнээс харахад

⁷ Үүрэг тус бүрийн гүйцэтгэхэд зайлшгүй хийгдэх үйлдлийг стандарт үйл ажиллагаа гэнэ. Хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийн хугацааг тооцох загварыг ЗГ-ын 2006 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтын Хүснэгт 1-ээс үзэх боломжтой.

- Хуулийн этгээдийг шинээр бүртгүүлэх тохиолдлын тоог хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн хуулийн этгээдийн тоогоор буюу 15463 байхаар тооцож, энэ үүргийг хэрэгжүүлэхэд нэг жилд дунджаар 238709872 төгрөгийн зардал гардаг тооцоо хийсэн бөгөөд энэ ажиллагааг хялбарчлах, гарах зардлаас хэмнэх боломжгүй,
- Нэг жилд дунджаар өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан 150 хуулийн этгээдийг бүртгүүлэхэд 1955700 төгрөгийн зардал гардаг тооцоо хийсэн бөгөөд энэ ажиллагааг хялбарчлах, гарах зардлаас хэмнэх боломжгүй,
- Нэг жилд дунджаар 18854 тохиолдолд хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгүүлэхэд үүсэх захиргааны зардлын хэмжээг 408151392 төгрөг байдаг тооцоог гаргасан бөгөөд энэ ажиллагааг хялбарчлах, гарах зардлаас хэмнэх тухайд Хуулийн төслийн 23.1.8, 23.1.9 хэсэгт заасан мэдээллээс тухайн хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтөөс шалтгаалан баримт бичгийн аль нэгийг бүрдүүлэх боломж олгосноор хэмнэх боломжтой, мөн хуулийн төслийн 23.1.3 дахь хэсэгт өөрчлөлт оруулах шийдвэр, 23.1.4 дэх хэсэгт үүсгэн байгуулагч, эрх бүхий байгууллагын шийдвэр /тогтоол/ гэж оруулж өгсөн нь мэдээллийн агуулга давхацсан утгыг илэрхийлж байна;
- Нэг жилд дунджаар 2164 хуулийн этгээдийг татан буулгасан тухай улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэх үүрэг үүсдэг бөгөөд үүнтэй холбоотой хуулийн этгээдэд үүсэх захиргааны зардлын хэмжээ 408151392 төгрөг байдаг тооцоог гаргасан бөгөөд энэ ажиллагааг хялбарчлах, гарах зардлаас хэмнэх боломжгүй гэх саналыг тус тус гаргасан байна.

Эцэст нь дүгнэхэд “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийг хэрэгжүүлэхэд хуулийн этгээд үүсэх зардлын хэмжээнд их хэмжээний өөрчлөлт ороогүй, ойролцоогоор 100000 төгрөг байгаа бол харин гадаадын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээдийн хувьд үүсэх зардлын хэмжээ нэмэгдэж байна. Мөн хуулийн этгээдийн бүртгэлийг цахим болон цаасан хэлбэрээр давхар бүртгэх буюу цахимаар илгээсэн эх нотлох баримтыг цаасан хэлбэрээр нь өгөх шаардлага тавьж байгаа нь хуулийн этгээдэд нэмэлт ачаалал үүсгэж байна.

Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газарт үүсэх зардлын дийлэнхийг хуулийн этгээдийн бүртгэлийг цахим хэлбэрт давхар шилжүүлэхтэй холбоотой програм хангамж, техник, тоног төхөөрөмжтэй холбоотой үүсэх зардал эзэлж байгаа бол бүртгэлийн газрын улсын бүртгэгчийн ажлын ачааллыг бууруулах үүднээс хүний нөөцийг нэмэгдүүлэхтэй холбоотой тодорхой зардал үүсэх магадлалтай. Иймд хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхийн тулд юуны өмнө хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн цахим тогтолцоог /програм хангамж, техник, тоног төхөөрөмж/ бий болгох шаардлагатай байгаа тул хуулийн төслийг батлах тохиолдолд цахим горимд шилжүүлэхтэй холбоотой судалгаанд дурдсан санхүүжилт болон техникийн нөхцөлийг хангахтай холбоотой үүсэх зардлыг төр хүлээх юм.

НЭГ. ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ҮҮСЭХ ЗАХИРГААНЫ ЗАРДЛЫГ СТАНДАРТ ЗАРДЛЫН ЗАГВАРААР ТООЦОХ НЬ

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.4 дэх хэсэгт заасан хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлалын дагуу алхам тус бүрийн хүрээнд мэдээлэл цуглуулан, стандарт үйл ажиллагааны жагсаалтад үндэслэн дараах тооцооллыг хийлээ.

Зардлын тооцоог дараах алхмын хүрээнд хийнэ. Үүнд:

1. Хуулийн этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн заалтуудыг тодорхойлох
2. Зардал тооцох
3. Тоон үзүүлэлтийг тооцох
4. Зардлын дүнг тооцож гаргах
5. Хувилбарыг нягталж хялбарчлах боломжийг шалгах
6. Нэмэлт зардал тооцох

1.1. Хуулийн этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн заалтуудыг тодорхойлох

Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд хуулийн этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн дараах зохицуулалт байна.

Хүснэгт 1. Хуулийн этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн заалт

Хуулийн төсөл дэх холбогдох зохицуулалт	Үүрэг
15 дугаар зүйл. Шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгүүлэх өргөдөл гаргана.	15.1.Өргөдөл гаргагч шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг бүртгүүлэх өргөдлийг улсын бүртгэлийн байгууллагад гаргана.
20.1.Хуулийн этгээдийг өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээд нь энэ хуулийн 13.3, 15.1, 16.1-д заасны дагуу улсын бүртгэлд бүртгүүлэх өргөдөл гаргана.	20 дугаар зүйл. Өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгүүлэх өргөдөл гаргах
11.3.Энэ хуулийн 11.1-д заасан мэдээлэлд өөрчлөлт оруулсан бол тухайн хуулийн этгээд ажлын 15 өдрийн дотор энэ талаар улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэх ба эрх бүхий төрийн байгууллагаас зөвшөөрөл авдаг өөрчлөлтийн хувьд тухайн байгууллагын зөвшөөрөл олгосон шийдвэр гарсан өдрөөс хойш энэхүү хугацааг тооцно.	23 дугаар зүйл. Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгүүлэх
24 дүгээр зүйл.Хуулийн этгээдийг татан буулгасан тухай улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэх	24.1.Хуулийн этгээдийг татан буулгах тухай шийдвэр гаргасан эрх бүхий этгээд ажлын гурван өдрийн дотор холбогдох улсын бүртгэлийн байгууллагад бичгээр мэдэгдэж, татан буулгах тухай шийдвэрийн эх хувийг мэдэгдэлд хавсаргана.
	24.2.Иргэний хуулийн 32.3-т заасны дагуу татан буулгах комисс тухайн хуулийн этгээдийг татан буулгасан

	тухай нийтэд мэдээлснээс хойш хоёроос зургаан сарын дараа уг хуулийн этгээдийг татан буулгаж дууссан тухай холбогдох улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэнэ.
--	---

Дээрх заалтуудад тусгагдсан үүргүүд нь мэдээллийн хэд хэдэн агуулгатай байж болно. Өөрөөр хэлбэл хууль тогтоомжид заасан, тухайн үүргийг гүйцэтгэхэд бүрдүүлэх баримт бичгийн жагсаалт түүнчлэн үүрэг, үүргийн агуулга хоорондоо нягт уялдаатай байх шаардлагатай. Тухайлбал хуулийн 20 дугаар зүйлд заасан “Өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгүүлэх өргөдөл гаргах” үүрэг нь хуулийн этгээдийн нэрийн баталгаажуулалт, баталсан маягтын дагуу гаргасан өргөдөл, үүсгэн байгуулсан баримт бичиг, улсын тэмдэгтийн хураамж төлсөн баримт, өөрчлөн байгуулагдах үеийн санхүүгийн тайлан тэнцэл зэрэг хэд хэдэн агуулгыг багтааж байна.

1.2 Зардлыг тооцох

Энэ хэсэгт хуулийн төсөлд тусгасан үүргийг хэрэгжүүлснээр хуулийн этгээдэд үүсэх зардлын хэмжээг мөнгөн дүнгээр урьдчилан тооцож гаргана. Хуулийн этгээдийн зүгээс үүргийг хэрэгжүүлэх хүрээнд хийх үйлдэл буюу стандарт үйл ажиллагааг⁸ тодорхойлж, тус бүрт зарцуулах хугацаа болон ажлын хөлсийг тогтоох шаардлагатай.

Зардлыг тооцохдоо дараах хүчин зүйлийг тооцов. Үүнд:

1. Үйлдэл буюу стандарт үйл ажиллагааг тодорхойлох;
2. Тухайн үйлдэлд зарцуулагдах хугацааг тогтоох;
3. Тухайн үйлдлийг хийх ажилтны ажлын хөлсийг тодорхойлох.

Хуулийн этгээдэд үүсэх захиргааны зардлыг тооцохдоо стандарт үйл ажиллагааны жагсаалтад үндэслэнэ. Мөн тус жагсаалтад багтахгүй үйл ажиллагаанд жагсаалт гаргаж, ажиглалт хийх, ярилцлага хийх зэрэг судалгааны арга ашиглан тухайн үүргийг гүйцэтгэх хугацааг тодорхойлно. Цаг хугацааг тооцохдоо зарцуулах хугацааг минутаар тооцож гаргана.

Ажлын хөлсийг тооцох

Ажлын хөлсийг тогтоохдоо аж ахуйн нэгжид ажиллаж буй нэг ажилтны сарын дундаж цалин хөлсийг баримжаалан тооцох бөгөөд зарим тохиолдолд тусгай мэдлэг, мэргэжил, ур чадвар шаардсан үйл ажиллагаанд өндөр цалин, хангамж олгож буй тохиолдлыг анхаарч авч үздэг. Мөн нэг сард ажиллах хугацааг тооцож гарган үндсэн цалинг ажилах хугацаанд хувааснаар тухайн ажилтанд ногдох ажлын хөлсийг тооцож гаргана.

Хүснэгт 2. Аж ахуйн нэгж байгууллагын ажиллагчдын сарын дундаж цалин⁹

Он	2014 онд	2015 онд	2016 онд	Дундаж дүн
Улсын дундаж цалин	844,000	868,500	884,300	865,600

⁸ Үүрэг тус бүрийн гүйцэтгэхэд зайлшгүй хийгдэх үйлдлийг стандарт үйл ажиллагаа гэнэ. Хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийн хугацааг тооцох загварыг ЗГ-ын 2006 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтын Хүснэгт 1-ээс үзэх боломжтой.

⁹ <http://1212.mn/statHtml/statHtml.do> -сүүлд нэвтэрсэн 2017 оны 03 дугаар сарын 02-ны өдөр. Аж ахуй нэгж байгууллагын ажиллагчдын сарын дундаж цалин, өмчийн хэлбэр, хүйс, улирал, жилээр.

Аж ахуй нэгж байгууллагад ажиллагчдын сарын дундаж цалин сүүлийн гурван жилийн хугацаанд тогтмол өссөн үзүүлэлтэй байна. Сүүлийн гурван жилийн дундаж цалинд үндэслэн ажилтны нэг сарын ажлын хөлсийг **856,000** төгрөг байхаар, ажиллах хугацааг хөдөлмөрийн харилцааг зохицуулж буй хууль тогтоомжид заасан ажлын хоног, ажиллах цагт үндэслэлээ.

Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 70 дугаар зүйлд ердийн нөхцөлд ажлын цагийг 7 хоногт 40 цагаас, нэг өдрийн ажлын цаг 8 цагаас илүүгүй байхаар зохицуулсан байдаг. Үүнээс харахад нэг ажилтан нэг сард ажлын 22 өдөр $22 \times 8 = 176$ цаг, $176 \times 60 = 10560$ минут/ ажилладаг байна.

Хүснэгт 3. Аж ахуйн нэгжид хөдөлмөр эрхэлж буй ажилтны ажлын хөлсийг цаг, минутаар

Үндсэн цалин	/	Ажиллах хугацаа	=	Ажлын хөлс /төгрөг/
865,600	/	176 цаг	=	4,918 төг /цагт/
865,600	/	10560 минут	=	82¹⁰ төг /минут/

1.2.1 Шинээр үүсгэн байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгүүлэхэд гарах захиргааны зардал

Шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгүүлэхэд “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийн 15 дугаар зүйлийн 15.1 дэх хэсэгт заасны дагуу өргөдөл гаргах үүрэг хүлээлгэсэн бөгөөд Хууль зүйн сайдын 2015 оны А/39 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэл хөтлөх журам”, А/40 тоот тушаалаар баталсан “Гадаадын хуулийн этгээдийн төлөөлөгчийн газрыг улсын бүртгэлд бүртгэх журам”, А/41 тоот “Хуулийн этгээдийн нэр олгох баталгаажуулах журам”, А/42 тоот тушаалаар баталсан “Иргэн, хуулийн этгээдийн тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдэг хийлгэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих, лавлагаа олгох журам”, 335 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг хөтлөх журам”-аар тогтоож байгаа бүртгэлийн зарим суурь харилцааг (тухайлбал; төслийн 17.1.6-17.1.8) хуулийн хүрээнд зохицуулахаар тусгасан тул шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг бүртгэхэд төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон нэмэлт зардал гарахгүй болно.

1.2.2. Өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгүүлэхэд гарах захиргааны зардал

Хуулийн этгээдийг өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгүүлэхэд “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийн 20 дугаар зүйлийн 20.1 дэх хэсэгт заасны дагуу өргөдөл гаргах үүрэг хүлээлгэсэн байх бөгөөд Хууль зүйн сайдын 2015 оны А/39 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэл хөтлөх журам”, А/40 тоот тушаалаар баталсан “Гадаадын хуулийн этгээдийн төлөөлөгчийн газрыг улсын бүртгэлд бүртгэх журам”, А/41 тоот “Хуулийн этгээдийн нэр олгох баталгаажуулах журам”, А/42 тоот тушаалаар баталсан “Иргэн, хуулийн этгээдийн тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдэг хийлгэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих, лавлагаа олгох журам”, 335 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг хөтлөх журам”-аар тогтоож байгаа бүртгэлийн зарим суурь харилцааг (тухайлбал; төслийн 21.1.3, 21.1.7-21.1.9) хуулийн хүрээнд зохицуулахаар тусгасан тул

¹⁰ Аж ахуйн нэгжид хөдөлмөр эрхэлж буй ажилтны 1 цагийн хөлс 81,96 төгрөг байгаа бөгөөд энэ тохиолдолд 82 төгрөг болгон тэгшитгэсэн болно.

шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг бүртгэхэд төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон нэмэлт зардал гарахгүй болно.

1.2.3 Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгүүлэхэд шаардах захиргааны зардал

Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгүүлэхэд “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийн 23 дугаар зүйлийн 23.1 дэх хэсэгт заасны дагуу өргөдөл гаргах үүрэг хүлээлгэсэн бөгөөд Хууль зүйн сайдын 2015 оны А/39 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэл хөтлөх журам”, А/40 тоот тушаалаар баталсан “Гадаадын хуулийн этгээдийн төлөөлөгчийн газрыг улсын бүртгэлд бүртгэх журам”, А/41 тоот “Хуулийн этгээдийн нэр олгох баталгаажуулах журам”, А/42 тоот тушаалаар баталсан “Иргэн, хуулийн этгээдийн тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдэг хийлгэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих, лавлагаа олгох журам”, 335 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг хөтлөх журам”-аар тогтоож байгаа бүртгэлийн зарим суурь харилцааг (тухайлбал; төслийн 23.1.1, 23.1.7-23.1.10, 23.3.4, 23.3.6) хуулийн хүрээнд зохицуулахаар тусгасан тул шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг бүртгэхэд төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон нэмэлт зардал гарахгүй болно.

1.2.3 Хуулийн этгээдийг татан буулгасан тухай улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэхэд үүсэх захиргааны зардал

Хуулийн этгээдийг татан буулгасан тухай улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэхэд үүргийг “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1 дэх хэсэгт заасны дагуу өргөдөл гаргах үүрэг хүлээлгэсэн бөгөөд

Хүснэгт 18. Хугацаа х Ажлын хөлс = Үйл ажиллагаа тус бүрийн зардал

Үүрэг	Агуулга	Стандарт үйл ажиллагаа	Хугацаа (мин)	Ажлын хөлс (төг)	Зардал (төг)
Хуулийн этгээдийг татан буулгах	Татвар төлөгчийн хасалтын карт /25.1.5/	Мэдээлэл шилжүүлэх, нийтлэх	2	82	164
	Нийгмийн даатгалын өр төлбөртэй эсэх тодорхойлолт /25.1.6./	Мэдээлэл шилжүүлэх, нийтлэх	15	82	1230
	татан буулгасан тухай өдөр тутмын сонинд зарлуулсан зар /25.1.7/	Зар захиалах	10	82	820

Тоон үзүүлэлтийг тооцох

Тоон үзүүлэлт нь хуулийн төсөлд тусгасан үүрэг хичнээн хуулийн этгээдэд, нэг жилд хэдэн удаагийн давтамжтайгаар үүрэг хүлээлгэж байгааг илэрхийлнэ. Тоон үзүүлэлтийг тооцохдоо тохиолдлыг тоог давтамжийн тоогоор үржүүлнэ.

Тоон үзүүлэлтийг тооцохдоо дараах хүчин зүйлийг тооцов. Үүнд:

1. Тухайн үүргийг хүлээх хуулийн этгээдийн тоо (Тохиолдлын тоо);
2. Тухайн үүргийг жилд хэдэн удаа гүйцэтгэх тоо (Давтамжийн тоо);

Хүснэгт 19 . Татан буугдсан хуулийн этгээдийн тоо¹¹

	Тохиолдол	2013 онд	2014 онд	2015 онд	2016 онд	Тохиолдлын тоо
1.	Татан буугдаж улсын бүртгэлээс хасагдсан	426	583	4595	3052	2164

Давтамжийн тоо: Хуулийн төсөлд хуулийн этгээдийн зүгээс мэдээлэл хүргүүлж байх хугацааг заагаагүй, харин тухай бүр гаргаж байхаар зохицуулсан тул давтамжийг 1 гэж авсан болно.

Хүснэгт 20 . Тоон үзүүлэлт = Тохиолдлын тоо х Давтамж

Үүрэг	Стандарт үйл ажиллагаа	Тохиолдлын тоо	Давтам ж	Тоон үзүүлэлт
Хуулийн этгээдийг татан буулгасан тухай улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэх	Татвар төлөгчийн хасалтын карт /25.1.5/	2164	1	2164
	Нийгмийн даатгалын өр төлбөртэй эсэх тодорхойлолт /25.1.6./	2164	1	2164
	татан буулгасан тухай өдөр тутмын сонинд зарлуулсан зар /25.1.7/	2164	1	2164

Хуулийн этгээдэд үүсэх нийт захиргааны зардлын дүнг тооцох

Энэ хэсэгт өмнөх шатанд тооцож гаргасан стандарт үйл ажиллагаа тус бүрийг гүйцэтгэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо болон тоон үзүүлэлтийг хооронд нь үржүүлж нийт захиргааны зардлын дүнг гаргана.

Хүснэгт 21 . Нийт зардал = Стандарт үйл ажиллагааны зардал х Тоон үзүүлэлт

Үүрэг	Агуулга	Стандарт үйл ажиллагаа	Зардал (төг)	Тоон үзүүлэлт	Нийт зардал
Хуулийн этгээдийг татан буулгах	татварын байцаагчийн акт, тодорхойлолт /25.1.5/	Мэдээлэл шилжүүлэх, нийтлэх	164	2164	354896
	Нийгмийн даатгалын өр төлбөртэй эсэх тодорхойлолт /25.1.6./	Мэдээлэл шилжүүлэх, нийтлэх	1230	2164	2661720
	татан буулгасан тухай өдөр тутмын сонинд зарлуулсан зар /25.1.7/	Зар захиалах	820	2164	1774480
Нийт зардал					4791096

Хувилбарыг нягталж хялбарчлах боломжийг шалгах

¹¹ ОӨУБЕГ, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газрын 2012-2016 оны статистик мэдээ.

Энэ хэсэгт тодорхой шалгах асуултын дагуу зардлыг нь тооцсон үүрэг нэг бүрийн зардлыг бууруулах, аж ахуйн салбарт үүсгэх дарамт, ачааллыг багасгах боломжтой эсэхийг шалгалаа. Шалгуурууд:

- Мэдээллийг цахимаар хүргүүлэх боломжтой эсэх: Хуулийн этгээдийн цахим бүртгэлийн системд татан буугдсан хуулийн этгээдийн мэдээллийг хүлээн авах цэс байршаагүй байна. Хуулийн төслийн 24.1 дэх хэсэгт Хуулийн этгээдийг татан буулгах тухай шийдвэрийг бичгээр мэдэгдэж, татан буулгах тухай шийдвэрийн эх хувийг мэдэгдэлд хавсаргах үүргийг хуулийн этгээдэд хүлээлгэсэн тул мэдээллийг цахим хэлбэрээр хүргүүлэх боломжгүй.
- Хамрагдах хуулийн этгээдийн тоог багасгах боломж байгаа эсэх: Татан буугдсан хуулийн этгээд бүр улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэх үүрэгтэй байна. 1 жилд татан буугдах хуулийн этгээдийн тоо тогтмол биш бөгөөд жилд дундажаар 2164 хуулийн этгээд татан буугддаг байна. Энэ тохиолдолд хамрагдах хуулийн этгээдийн тоо тухайн жилээс хамааран тооцоололд ашигласан дундажаас багасах эсвэл нэмэгдэх боломжтой.
- Мэдээлэл хүргүүлэх давтамжийг багасгах боломж бий эсэх: Хуулийн төслийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1 дэх хэсэгт заасны дагуу хуулийн этгээдийг татан буулгах тухай шийдвэр гаргасан эрх бүхий этгээд ажлын гурван өдрийн дотор холбогдох улсын бүртгэлийн байгууллагад бичгээр мэдэгдэж, татан буулгах тухай шийдвэрийн эх хувийг мэдэгдэлд хавсаргах үүрэгтэй. Энэ үүрэг нь татан буугдсан тухай мэдэгдэх буюу 1 удаа хийгдэх үйл ажиллагаа юм. Энэ тохиолдолд мэдээлэл хүргүүлэх давтамжийг багасгах боломжгүй юм.
- Мэдээллийн агуулгыг багасгах боломж байгаа эсэх: Хуулийн этгээд татан буугдсан тухай мэдэгдэхдээ төрийн бусад байгууллагаас дараах мэдээллийг бүрдүүлэх шаардлагатай байна. Үүнд: татварын байцаагчийн акт, тодорхойлолт /25.1.5/, Нийгмийн даатгалын өр төлбөртэй эсэх тодорхойлолт /25.1.6/ зэрэг болно. Төрийн мэдээллийн нэгдсэн санд ОӨУБЕГ, ТЕГ, ШШГЕГ цахим үйлчилгээний хүрээнд байгууллагууд нэгдэж мэдээллийг хурдан шуурхай солилцох боломжийг судлах шаардлагатай. Энэ нь бусад төрийн байгууллагатай харилцахад шаардагдах зардлыг багасгах боломжтой.
- Мэдээллийн зарим агуулгаас татгалзаж болох эсэх: Хуулийн этгээдийг татан буулгах тухай мэдэгдэхдээ хуулийн этгээдийн зүгээс 6 мэдээллийн агуулгаар баримт бичиг бүрдүүлэх үүрэгтэй байна. Мөн энэ тохиолдолд татан буугдсан хуулийн этгээдийн бүрдүүлэх мэдээллийн агуулгад татгалзах мэдээлэл тусгагдаагүй гэж үзлээ.

Үр дүн, санал

Хуулийн төсөлд тусгасан хуулийн этгээдийг татан буулгасан тухай улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэх үүргийг нэг жилд дунджаар 2164 хуулийн этгээд хэрэгжүүлж, нийт **4791096** төгрөгийн зардал гаргах төлөвтэй байна. Үүнээс харахад шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгүүлэх, өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгүүлэхэд зардал гарахгүй бөгөөд хуулийн этгээдийг татан буулгасан тухай улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэж буй тохиолдол тус бүр дунджаар **4791096** төгрөгийн зардал гарах урьдчилсан тооцоо байна.

ХОЁР. ТӨРИЙН ЗАХИРГААНЫ БАЙГУУЛЛАГЫН ЗАХИРГААНЫ ЗАРДЛЫГ СТАНДАРТ ЗАРДЛЫН ЗАГВАРААР ТООЦООЛОХ

Энэ бүлэгт “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийн төрийн захиргааны байгууллагад үүрэг оногдуулсан зохицуулалтууд нь тухайн байгууллагад буюу төрд хэдий хэр ачаалал, зардал үүсгэх магадлалтайг баримжаалан тооцоолох зорилготой. Захиргааны байгууллагад үүсэх ачаалал, зардлын хэмжээг урьдчилан тооцох нь тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх төсөв, санхүүжилтийн хэмжээ, хэрэгцээ, шаардлагыг тогтоох, мөн хуулийн зохицуулалтын хэрэгжих боломжийг тодорхойлоход нөлөөлөх хүчин зүйлийн нэг юм.

Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийг хөтлөх төрийн захиргааны байгууллагад буюу улсын төсөвт үүсэх зардлыг урьдчилсан байдлаар тооцоолох ажлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар баталсан аргачлалын дагуу дараах үе шаттайгаар гүйцэтгэлээ. Үүнд:

1. Улсын бүртгэлийн байгууллагад хүлээлгэсэн үүрэг буюу ажил үйлчилгээг тодорхойлох;
2. Ажил, үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөцийг тодорхойлох;
3. Гарах зардлыг урьдчилан тооцоолох;
4. Зардлыг нэгтгэн тооцох;
5. Хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулах.

2.1 Улсын бүртгэлийн байгууллагад хүлээлгэсэн үүрэг буюу ажил үйлчилгээг тодорхойлох

Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 8, 9, 10, 12, 14, 17, 18, 22, 24, 26 дугаар зүйлд Улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн, төрийн захиргааны байгууллагын дарга болон улсын бүртгэлийн байгууллагад үүрэг оногдуулсан зохицуулалт орсон байна./Хавсралт №1/. Үүнээс харахад энэ чиг үүргийг хэрэгжүүлэх явцад Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газар /цаашид ОӨУБЕГ гэх/ болон Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газар /цаашид ХЭБГ гэх/ хуулиар тогтоосон үүрэг хүлээж байна. /Хавсралт №2/

Иймд хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлтэй холбоотой гол үйл ажиллагаа явуулах төрийн захиргааны байгууллага буюу ХЭБГ-т үүрэг хүлээлгэсэн зохицуулалттай холбогдон үүсэх магадлалтай зардлыг урьдчилан тооцох болно.

Уг хуулийн төсөлд тусгаснаар хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн байгууллагад:

- Хуулийн этгээдийг шинээр бүртгэх;
- Хуулийн этгээдийн хувийн хэргийг хөтлөх;
- Хуулийн этгээдэд нэр, тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдгийн хяналтын дугаарыг олгох, хүчингүй болгох, лавлагаа олгох;
- Хуулийн этгээдийн нэрийн сан хөтлөх, түүнээс лавлагаа олгох;
- Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлд өөрчлөлт оруулах;
- Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлээс хасах;
- Цахим хуудсаар дамжуулан нийтэд мэдээлэх зэрэг хэд хэдэн үүргийг хүлээлгэсэн байна.

2.2 Ажил, үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөцийг тодорхойлох;

“Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-д бүртгэлийн байгууллагад хүлээлгэсэн үүрэг тус бүрийг гүйцэтгэхэд зайлшгүй явуулах шаардлагатай үйл ажиллагаа буюу ажил үйлчилгээ тус бүрийг стандарт үйл ажиллагааны загварын дагуу тооцож эдгээрт ямар цаг хугацаа зарцуулах хэрэгцээтэй болохыг тогтоох юм. Хугацааг тодорхойлсноор тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх хүний нөөцийн хэрэгцээг тодорхойлох бөгөөд улмаар улсын төсөвт хүний нөөцтэй холбоотой ямар хэмжээний зардал үүсэхийг урьдчилан тооцох боломжтой.

Хүний нөөцийн хэрэгцээг тооцохдоо тухайн ажил үйлчилгээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хугацаа болон 1 жилд гүйцэтгэх тохиолдлын тоогоор баримжаална.

Ажил үйлчилгээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хугацааг тогтохдоо стандарт үйл ажиллагаанд зарцуулах хугацааг тогтоосон загварт үндэслэх, хэрэв ийм загвар байхгүй бол өөрсдийн судалгаа, туршлагад тулгуурлан шинээр боловсруулах боломжтой. Одоогоор манай улс өөрийн төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаа, ачааллын онцлог нөхцөл байдалд тохирсон стандарт үйл ажиллагаа болон түүнд шаардагдах хугацааг нэгдсэн байдлаар тогтоогоогүй байна. Иймд судалгааны ажлын хүрээнд ОӨУБЕГ –ыг Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газрын улсын бүртгэгч нараас авсан мэдээлэл болон ажлын байрны ажиглалтад түшиглэн стандарт үйл ажиллагааны хугацааг тогтоосон болно.

ХЭБГ-аас үзүүлж буй үйлчилгээний төрөл, тоо өндөр байгаатай холбогдуулан үйлчилгээний төрөл тус бүрээр нь хугацааг тооцох нь зүйтэй гэж үзлээ.

2.2.1 Шинээр үүсгэн байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгэх

“Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийн 4 дүгээр бүлэгт шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгэхтэй холбоотой зохицуулалт байгаа бөгөөд Хууль зүйн сайдын 2015 оны А/39 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэл хөтлөх журам”, А/40 тоот тушаалаар баталсан “Гадаадын хуулийн этгээдийн төлөөлөгчийн газрыг улсын бүртгэлд бүртгэх журам”, А/41 тоот “Хуулийн этгээдийн нэр олгох баталгаажуулах журам”, А/42 тоот тушаалаар баталсан “Иргэн, хуулийн этгээдийн тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдэг хийлгэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих, лавлагаа олгох журам”, 335 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг хөтлөх журам”-аар тогтоож байгаа бүртгэлийн зарим суурь харилцааг (тухайлбал; төслийн 17.1.6-17.1.8) хуулийн хүрээнд зохицуулахаар тусгасан тул шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг бүртгэхэд төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон зардал гарахгүй болно.

2.2.2 Хуулийн этгээдийг бүртгэхээс татгалзах

Хуулийн төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.2 дахь хэсэг болон 19 дүгээр зүйлийн 19.1 дэх хэсэгт хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгэхээс татгалзах тухай зохицуулалт тусгасан бөгөөд энэ хүрээнд төрийн байгууллагад тодорхой, үйл ажиллагаа явагдахгүй тул зардлын тооцоог гаргах шаардлагагүй гэж үзлээ.

2.2.3 Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгэх

Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгүүлэхэд “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийн 23 дугаар зүйлийн 23.1 дэх хэсэгт заасны дагуу өргөдөл гаргах үүрэг хүлээлгэсэн бөгөөд Хууль зүйн сайдын 2015 оны А/39 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэл

хөтлөх журам”, А/40 тоот тушаалаар баталсан “Гадаадын хуулийн этгээдийн төлөөлөгчийн газрыг улсын бүртгэлд бүртгэх журам”, А/41 тоот “Хуулийн этгээдийн нэр олгох баталгаажуулах журам”, А/42 тоот тушаалаар баталсан “Иргэн, хуулийн этгээдийн тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдэг хийлгэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих, лавлагаа олгох журам”, 335 тоот тушаалаар баталсан “Хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг хөтлөх журам”-аар тогтоож байгаа бүртгэлийн зарим суурь харилцааг (тухайлбал; төслийн 23.1.1, 23.1.7-23.1.10, 23.3.4, 23.3.6) хуулийн хүрээнд зохицуулахаар тусгасан тул шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг бүртгэхэд төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон нэмэлт зардал гарахгүй болно.

2.2.4 Хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг хөтлөх, Хуулийн этгээдэд нэр, тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдгийн хяналтын дугаарыг олгох, хүчингүй болгох, лавлагаа олгох болон Хуулийн этгээдийн нэрийн сан хөтлөх, түүнээс лавлагаа олгох

Хуулийн төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1.1, 9.1.3, 9.1.4¹², 9.1.5, 9.1.8 дахь заалт, 9.6-9.9 дэх хэсэг, 10 дугаар зүйлийн 10.3 дахь хэсэгт, 12 дугаар зүйлийн 12.2, 12.2.1, 12.3 дахь хэсэг, 14 дүгээр зүйл болон 18 дугаар зүйлийн 18.4 дэх хэсэгт хуулийн этгээдийн бүртгэл, лавлагаа, улсын бүртгэлийн гэрчилгээ, тамга, тэмдгийн хяналтын дугаарыг дахин олгох, хуулийн этгээдийн нэр олгох, баталгаажуулахтай холбоотой зохицуулалтыг оруулсан.

Монгол Улсын Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн санд байршуулсан мэдээллээс харахад 2016 оны 4 дүгээр улирлын байдлаар нийт **166134** хуулийн этгээд бүртгэлтэй байна.¹³ Үүнийг тохиолдлын тоо болгон авав.

Хүснэгт №6. Хуулийн этгээдийн нэрийн баталгаажуулалт хийсэн тохиолдлын тоо

Тохиолдол	2013 онд	2014 онд	2015 онд	2016 онд	Жилийн дундаж тохиолдлын тоо
Тамга, тэмдгийн хяналт, лавлагаа	-	-	16964	19270	18117

Хуулийн этгээдэд нэр, тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдгийн хяналтын дугаарыг олгох, хүчингүй болгох, лавлагаа олгосон тохиолдлын тоог дунджаар **18117** байхаар тооцов.

Хүснэгт №7. ХЭ-ийн мэдээллийн сан хөтлөх, лавлагаа олгох стандарт үйл ажиллагаа, хугацаа

Бүртгэлийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг	Стандарт үйл ажиллагаа	Зарцуулах хугацаа /Минут/	Тохиолдлын тоо	Хүний нөөцийн хэрэгцээ/ минут
Тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдгийн хяналтын дугаарыг олгох, хүчингүй болгох, лавлагаа олгох	Хүсэлтэй танилцах	1	18117	18117
	Програмаас хайлт хийх ¹⁴	2	18117	36234
	Лавлагаа олгосныг бүртгэх	2	18117	36234
	Нийт	5		90585

¹² Хуулийн этгээдийн хувийн хэргээс лавлагаа олгох ажил үйлчилгээг Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газар хариуцдаагүй, харин Улсын бүртгэлийн төв архив хариуцдаг тул энэ ажил үйлчилгээтэй холбоотой зардлыг тусгаагүй болно.

¹³ ОӨУБЕГ-ын захиргааны статистикийн мэдээлэл /2016 оны 10 дугаар сар/. Эх сурвалж: <http://burtgel.gov.mn/index.php/news/statistical-rating-item>. Сүүлд нэвтэрсэн 2017.03.10

¹⁴ 2015 оны 3 сараас өмнөх материалыг архивт, 2015 оны 3 сараас хойших материалыг цахим мэдээллийн сангаас хайлт хийдэг тул тамга, тэмдэг авсан, олгосон хугацаанаас хамаарч лавлагаа өгөх хугацаа харилцан адилгүй байна.

Үүнээс харахад хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг хөтлөх, хуулийн этгээдэд нэр, тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдгийн хяналтын дугаарыг дахин олгох үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд нийт **90585 минут буюу 1509.75** цаг шаардлагатай. Энэ нь **0.94** хүний нөөцийн хэрэгцээ бий болохыг илэрхийлж байна.

2.2.5 Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлээс хасах, хуулийн этгээдийн бүртгэлд хориг тавих, цуцлах үйл ажиллагаа

Хуулийн төслийн 22 дугаар зүйлд хуулийн этгээдийг бүртгэлээс хасах тухай зохицуулалт байгаа бөгөөд энэ хүрээнд шинээр зохицуулалт ороогүй байгаа учир зардал тооцохгүй.

2.2.6 Нийт хүний нөөцийн хэрэгцээг тодорхойлох

Хуулийн төсөлд тусгасан зохицуулалтаар ХЭБГ-т хүлээлгэсэн үүргийг хэрэгжүүлэхэд тухайн байгууллагад хэдий хэр хүний нөөцийн хэрэгцээ үүсэх магадлалтайг ажил үйлчилгээний төрөл тус бүрээр урьдчилан тооцож үзлээ.

Хүснэгт №10 Хүний нөөцийн нийт хэрэгцээ

Ажил үйлчилгээ	Хүний нөөцийн хэрэгцээ
Хуулийн этгээдийг шинээр бүртгэх	0
Хуулийн этгээдийг бүртгэхээс татгалзах	0
Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгэх	0
Хуулийн этгээдийн мэдээллийн сан хөтлөх, лавлагаа олгох	0
Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ, тамга, тэмдгийн хяналтын дугаарыг дахин олгох	0.94
Хуулийн этгээдийг бүртгэлээс хасах, бүртгэлд хориг тавих, цуцлах	0
Нийт хүний нөөцийн хэрэгцээ	0.94

ОӨУБЕГ-ын ХЭБГ нь 2017 оны 3 дугаар сарын байдлаар улсын хэмжээнд нийт 42 албан хаагчтай үйл ажиллагаа явуулж байна. Үүнээс газрын дарга 1, ахлах улсын бүртгэгч 2, улсын бүртгэгч 17, орон нутгийн улсын бүртгэгч 21, гэрээт ажилтан 1 тус тус байна. Улсын хэмжээнд нэг жилд дунджаар 15463 гаруй хуулийн этгээд шинээр бүртгүүлэх, 18850 гаруй өөрчлөлт оруулах хүсэлт хүлээж авч, шийдвэрлэж байгаагийн 70 гаруй %-ийг нийслэл дэх бүртгэлийн газрын улсын бүртгэгчид гүйцэтгэж байгаа нь албан хаагчдын ажлын ачаалал харилцан адилгүй байгааг харуулж байна.

Хуулийн төслөөр тус байгууллагад шинээр үүрэг болгож буй хуулийн этгээдийн талаарх мэдээллийг цахим хуудсаар дамжуулан нийтэд мэдээлэх үйл ажиллагаа, цахим хэлбэрээр хуулийн этгээдийг бүртгэх үйл ажиллагаа нь одоогоор бүрэн хэрэгжиж эхлээгүй байна. Энэ нь уг үйл ажиллагааг гүйцэтгэх програм хангамж байхгүйтэй холбоотой юм.

2.3 Гарах зардлыг урьдчилан тооцох

Төрийн захиргааны байгууллагад буюу төрөөс гарах зардлыг урьдчилан тооцох үе шатанд:

- Хүний нөөцийн зардал /төрийн албан хаагчтай холбоотой шууд болон шууд бусаар үүсэх зардал/
- Материаллаг зардал /төрийн албан хаагчийн ажлын байртай холбогдон гарах нийтлэг зардал/

- Бусад зардал /тухайн ажил үйлчилгээг гүйцэтгэхэд дагалдан гарах зардал/-ыг тооцож гаргана.

2.3.1 Хүний нөөцийн зардал

Хүний нөөцийн зардлыг тооцохдоо тухайн ажил үйлчилгээ буюу үүргийг гүйцэтгэх төрийн захиргааны байгууллагын албан хаагчид зарцуулах цалин хөлс, нэмэгдэл, урамшуулал зэрэг төрөөс даадаг бүх зардлыг нэгтгэн авч үзэх ба эдгээрийн дундаж хэмжээгээр тооцож тогтооно.

ОӨУБЕГ-ын ХЭБГ нь улсын хэмжээнд нийт 42 албан хаагчтай үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд Төрийн захиргааны алба хаагчийн ТЗ10-6 зэрэглэлээр цалинждаг байна. Үүнд:

Хүснэгт №11 Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газрын албан хаагчдын цалингийн зэрэглэл

№	Албан тушаал	Хариуцах чиглэл	Албан тушаалын зэрэглэл	Албан тушаал эрхлэгчийн тоо
1.	Газрын дарга		ТЗ-10	1
2.	Улсын ахлах бүртгэгч	Бүртгэлийн зохион байгуулалт, хяналт хариуцсан	ТЗ-7	2
3.	Улсын бүртгэгч	Хуулийн этгээдийн бүртгэл хариуцсан	ТЗ-6	17 ¹⁵
4.	Орон нутгийн бүртгэгч		ТЗ-6	21
5.	Гэрээт ажилтан	Хуулийн этгээдийн бүртгэл хариуцсан	ТЗ-6	1

Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэгч нь төрийн захиргааны алба хаагчийн цалингийн ТЗ-6 зэрэглэлд хамаардаг тул “Төрийн албан хаагчийн цалингийн сүлжээ, доод жишгийг шинэчлэн тогтоох тухай” Засгийн газрын 2014 оны 10 дугаар сарын 11-ний өдрийн 332 дугаар тогтоолийн 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Төрийн захиргааны албан тушаалын цалингийн сүлжээ”-ний ТЗ-6 зэрэглэлээр дундаж цалингийн хэмжээг тооцож гаргав.

Хүснэгт №12 Цалингийн зэрэглэл, хэмжээ¹⁶

Албан тушаалын зэрэглэл	1	2	3	4	5	Сарын дундаж цалин
ТЗ-6	54775 9	58071 0	61366 9	64555 6	67743 6	613,023 төгрөг

ХЭБГ-ын нэг улсын бүртгэгчид зарцуулах, төрөөс даах зардлыг тооцохдоо түүний үндсэн цалингаас гадна 1/ бүх төрлийн даатгал, 2/ хоол, унааны нэмэгдэл, 3/ ажилласан

¹⁵ Улсын хэмжээнд хуулийн этгээдийг бүртгэх, өөрчлөлт оруулах, бүртгэлээс хасалт хийх үйл ажиллагааны 70 гаруй хувийг нийслэл дэх бүртгэлийн газрын 21 албан хаагч гүйцэтгэж байгаа нь тэдний ажлын ачааллаас гадна гарах материаллаг зардлын хэмжээг нэмэгдүүлэх шалтгаан гэж үзэж болохоор байна.

¹⁶ Эх сурвалж: <http://cita.gov.mn/wp-content/uploads/2015/04/%D0...B9.pdf> Сүүлд нэвтэрсэн: 2017.03.10

жилийн нэмэгдэл, 4/ зэрэг дэвийн нэмэгдэл, 5/ буцалтгүй тусламж, 6/ шагнал, урамшуулал¹⁷ зэрэг нэмэлт зардлыг нэмж тооцох шаардлагатай байдаг.

Эдгээрийн хэмжээг тодорхой тогтоох боломжгүй тохиолдолд нэг албан хаагчийн цалингийн дундаж хэмжээний 15%-иар нийтлэг зардлыг, 10%-иар дагалдах зардлыг, 30%-иар нэмэгдэл, урамшууллын зардлыг тооцох боломжтой бөгөөд хүснэгтээр үзүүлэв. Шинэчилсэн найруулгын төслөөр улсын бүртгэлийн гэрчилгээ, тамга, тэмдгийн хяналтын дугаарыг дахин олгох чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд 0.94 хүний нөөцийн шаардлага үүсэж байгаа бөгөөд хүснэгтээр үзүүлсэн тоон мэдээллээр 950,191 төгрөгийн зардал үүсэхээр байна.

Хүснэгт №13 Нэг албан хаагчид ногдох цалингийн зардал

Зардлын нэр	Цалингийн дундаж хэмжээ	Хувь	Хэмжээ /төгрөг/
Үндсэн цалингийн дундаж хэмжээ	613,023		613,023
Нийтлэг зардал	613,023	15%	91,954
Дагалдах зардал	613,023	10%	61,302
Нэмэгдэл, урамшууллын зардал	613,023	30%	183,908
Нийт			950,191

2.3.2 Материаллаг зардал

Материаллаг зардалд тухайн үүргийг гүйцэтгэж буй нэг албан хаагчийг ажиллах нөхцөлөөр хангахад зарцуулж буй зардлыг ойлгоно. Тухайлбал албан хаагчийн ажлын байр, өрөө тасалгаа, техник хэрэгсэл, шаардлагатай бусад зардлыг энд тооцох хэрэгтэй.

ОӨУБЕГ нь улсын хэмжээнд иргэн, эд хөрөнгө, хуулийн этгээд, оюуны өмчийг бүртгэх, улсын бүртгэлийн төв архивын үйлчилгээ үзүүлэх үндсэн чиг үүргээ нийсэлийн 9 дүүрэг, 152 хороо, 21 аймаг, 330 сум болон гадаад улс дахь 77 дипломат төлөөлөгчийн газраар дамжуулан хэрэгжүүлдэг. Иймд дээрх зардлуудын дийлэнхийг, тухайлбал урсгал зардлыг /халаалт, цэвэр, бохир ус, цахилгаан, урсгал засвар гэх зэрэг/ үйлчилгээний байр тус бүрээр ерөнхий байдлаар гаргадаг тул ХЭБГ-ын 1 бүртгэгчид зарцуулах материаллаг зардлыг нарийвчлан тооцож гаргах боломжгүй байна. Иймд “Хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох аргачлал”-д жишээ болгон авсан ХЗДХЯ-ны нэг ажилтны материаллаг зардлыг ашиглав.

Хүснэгт №14 Нэг албан хаагчид гарах материаллаг зардал

Зардлын нэр	Зардлын төрөл	Хэмжээ /төгрөг/
Урсгал зардал	Бичиг хэргийн зардал	124,000
	Ном, хэвлэл авах	54,745
	Шуудан холбоо	306,812
	Нийт	485,557
Барилга, байгууламж, өрөө тасалгааны зардал	Түлш, халаалт	263,408
	Гэрэл, цахилгаан	128,239

¹⁷ Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын 2015 оны үйл ажиллагааны тайланд дурдсанаар “УБЕГ-ын улирлын шилдэг ажилтан шалгаруулах журам”-д заасны дагуу 10 албан хаагчийг шалгаруулж батламж, мөнгөн шагнал, УБЕГ-ын даргын 2015 оны 700, 867, 868 дугаар тушаалаар бүртгэлийн байгууллагын зарим албан хаагчдад зэрэг дэв олгох, цалингийн шатлал ахиулах, төрийн алба хаасан хуцацааны нэмэгдэл олгох асуудлыг шийдвэрлэсэн, Улсын их баяр наадмыг тохиолдуулан тус газрын 24 албан хаагчийг төрийн дээд шагналаар, 8 албан хаагчийг “Хууль зүйн албаны тэргүүний ажилтан тэмдэг”-ээр, 12 албан хаагчийг “Улсын бүртгэлийн тэргүүний ажилтан тэмдэг”-ээр, 35 албан хаагчийг “ХЗДХЯ-ны хүндэт жуух бичиг”-ээр 148 албан хаагчийг “Мөнгөн шагнал”-аар шагнахаар тус тус шийдвэрлэсэн байна. Эх сурвалж: http://www.burtgel.gov.mn/images/document/tailan/final_2015. Сүүлд нэвтэрсэн: 2017.03.10

	Цэвэр, бохир ус	599,438
	Урсгал засвар	127,752
	Газрын төлбөр	22,253
	Нийт	1,141,090
Элэгдэл, хорогдлын зардал	Техник, тоног төхөөрөмж ¹⁸	160,000
	Тавилга, эд хогшил ¹⁹	100,000
	Барилга, байгууламж ²⁰	65,670
	Нийт	325,670

Дээр тооцсон бүх зардал нийтдээ нэг албан хаагчийн “ажлын байрны дундаж материаллаг зардал”-ыг бүрдүүлэх болно.

Хүснэгт №15 Ажлын байртай холбоотой үүсэх дундаж материаллаг зардал

Материаллаг зардал	Зардлын хэмжээ /төгрөг
Урсгал зардал	485,557
Барилга, байгууламж, өрөө тасалгааны зардал	1,141,090
Элэгдэл, хорогдлын зардал	325,670
Нийт	1,952,317

Үүнээс харахад ХЭБГ-ын нэг улсын бүртгэгчид гарах материаллаг зардлын хэмжээ дунджаар **1,952,317** /нэг сая есөн зуун тавин хоёр гурван зуун арван долоо/ төгрөг байна.

2.3.3 Бусад зардал

Бусад зардалд төрийн байгууллагаас тухайн ажил үүргийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой дагалдан гарах зардлыг авч үзнэ. Тухайлбал байгууллагын үйл ажиллагаатай холбоотой хөндлөнгийн хяналт, шалгалт хийлгэх, тусгайлсан програм хангамж боловсруулах, тендер зарлах гэх зэрэг зардлыг дурдаж болох юм.

Хуулийн төслийн 10 дугаар зүйлийн 10.3 дахь хэсэг “Хуулийн этгээдийн хувийн хэргийг цахим болон бичгийн хэлбэрээр бүрдүүлэн улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд давхар хөтөлнө.” үүргийг хэрэгжүүлэхэд цахим болон цаасан материалыг агуулах, түүнийг удирдах програм болон бусад тоног төхөөрөмж, хэрэгсэл нэн даруй шаардлагатай байгаа тухай мэдээллийг ОӨУБЕГ-ын дэд дарга Д.Дэлгэрсайханаас авсан. Мэдээллээс үзэхэд дараах бусад зардал шаардлагатай байна гэж үзлээ.

Програм хангамж, технологийн шинэчлэл хийх тухайд

ОӨУБЕГ-ын 2015 оны ажлын тайланд “Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн систем”, “Улсын бүртгэл, мэдээллийг сайжруулах цахим архив” зэрэг төсөл, хөтөлбөрүүдийн уялдаа холбоог сайжруулах, шаардлагатай програмыг шинээр боловсруулах²¹ зэрэг ажил хийгдэж байгаа тухай дурсан ба одоо “Үндэсний ой санамж I. II. III” хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байгаа нь дээрх хуулийн заалтыг хэрэгжүүлэх үндэс гэж үзэх боломжтой байна.

¹⁸ Нэг албан хаагчид хэргэлэгдэж буй техник, тоног төхөөрөмжийн үнийг дунджаар 800,000 төгрөгөөр тооцож, түүний элэгдэл хорогдлын хэмжээг ЗГ-ын 2005 оны 233 дугаар тогтоолоор баталсан “Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл, хорогдол тооцох журам, Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл, хорогдлыг тооцоход баримтлах хугацаа”-нд тусгаснаар 20% -иар тооцов.

¹⁹ Тавилга, эд хогшлын үнийг дунджаар 1,000,000 төгрөгөөр тооцож, түүний элэгдэл, хорогдлыг ЗГ-ын 2005 оны 233 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтад тусгаснаар 10%-иар тооцов.

²⁰ 2013 онд ХЗЯ-наас хийсэн “Хөдлөх эд хөрөнгийн болон түүнтэй холбоотой эрхийн барьцааны тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох судалгааны тайлан”-д дурдсан мэдээллийг ашиглав.

²¹ ЗГ-ын хэрэгжүүлэгч агентлаг Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын 2015 оны үйл ажиллагааны тайлан. 27 дугаар нүүр. Эх сурвалж: http://www.burtgel.gov.mn/images/document/tailan/final_2015

Урьдчилсан байдлаар ОӨУБЕГ-ын үйл ажиллагааны төвшинд бүх бүртгэлийг цахим горимд бүрэн шилжүүлэх хөтөлбөр хэрэгжүүлэхэд нийт 9 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт шаардлагатай байгаа бөгөөд үүний 4,5 сая нь програм хангамж, 4,5 тэр бум нь сервер, техник хэрэгсэл авахад шаардлагатай гэсэн урьдчилсан судалгаа гаргасан байдаг.

Өнөөдөр ОӨУБЕГ-ын хэмжээнд нийт 42 програм хэрэглэгддэг. Эдгээрийн ихэнх нь иргэний бүртгэлтэй холбоотой. Хуулийн этгээдийн бүртгэлтэй холбоотой тамга, тэмдгийн програм, хуулийн этгээдийн бүртгэлийн програм, нэрийн баталгаажуулалтын програм гэсэн 3 програм хэрэглэж байна. Лицензийн төлбөрийн асуудал хуулийн этгээдийн бүртгэлийн програмын хувьд гардаггүй. Харин ерөнхий газрын хэмжээнд програм хангамжийг ашиглах орчин болж буй үйлдлийн систем, өгөгдлийн сангийн хувьд өртөг өндөртэй лицензийн төлбөр төлдөг.

Хуулийн этгээдийн бүртгэлийг 2005 оноос хөтөлж эхэлсэн бөгөөд 2014 онд БНСУ-ын Олон улсын хамтын ажиллагааны нийгэмлэг /КОЙКА/-ын буцалтгүй тусламжаар хэрэгжүүлсэн “Бүртгэл мэдээллийн цахим архив” төслийн хүрээнд 3,2 сая баримт цахимжсан байна. Одоо 2014 оноос хойш шинээр бүртгүүлсэн болон нэмэлт өөрчлөлт оруулсан 1,7 сая баримт цахимжаагүй хүлээгдэж байна. Иймд дээр дурдсан төслийн хүрээнд цаасан нотлох эх баримтыг цахимжуулах ажлын ихэнх хэсэг хийгдсэн. Харин эдгээр цахим мэдээллийг удирдах буюу хэрэглээнд нэвтрүүлэх, онлайн байршуулах гэсэн дараагийн 2 үе шат хүлээгдэж байна.

Тус байгууллага хуулийн этгээдийн бүртгэлийн үйлчилгээг онлайн горимд шилжүүлж, иргэн, хуулийн этгээдэд үзүүлж буй үйлчилгээг ил тод, нээлттэй, шуурхай, хүртээмжтэй болгох ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулах бөгөөд 2020 он гэхэд хуулийн этгээдийн бүртгэлийг цахимжуулах ажлыг бүхэлд нь 2 тэрбум төгрөгөөр²² хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Хуулийн этгээдийн бүртгэл, түүнд холбогдох материалуудыг цахим горимд шилжүүлэхэд их урт хугацаа шаардлагагүй, ойролцоогоор 3 – 4 сарын хугацаанд гүйцэтгэх боломжтой гэх тооцоо гаргасан байна. Учир нь энэ төрлийн мэдээллийг цахим хэлбэрт шилжүүлэх туршлага байна, ажлын даалгавар гээд бүх зүйл тодорхой, хийх мэргэжилтэн, хэрэглэх материал гээд суурь нь бэлэн байгаа юм. Зөвхөн санхүүжилтийн асуудал тулгарч байна.

Өнөөгийн байдлаар улсын бүртгэлийн байгууллага хуулийн этгээдийн бүртгэлтэй холбоотой нийт 9 төрлийн лавлагаа мэдээдэл олгож байгаагаас ТҮЦ машинаар “хуулийн этгээдийн лавлагаа” болон “хуулийн этгээдгүй” гэсэн 2 төрлийн лавлагаа өгдөг. 2016 оны байдлаар 5000 гаруй лавлагааг ТҮЦ машинаар авсан байна. Иймд үлдсэн 7 төрлийн лавлагааг цахимаар өгдөг байхын тулд цахим хэлбэрт шилжих шаардлага зайлшгүй тулгарч байгаа юм.

Цаасан архивын барилга байгууламжыг сайжруулах тухайд

“Үндэсний ой санамж II” хөтөлбөрийн хүрээнд эх нотлох баримтын хадгалалт, хамгаалалт, байршуулалт, түүнд холбогдох тоног төхөөрөмж, програмыг сайжруулахад 2,8 тэрбум төгрөг шаардлагатай гэсэн судалгаа гаргасан. Өнөөдөр улсын бүртгэлийн архивын барилга 97%-ийн дүүргэлттэй байна. Үлдсэн 3 % нь 3 жилийн нөөц болохоор байгаа нь энэ асуудлыг шуурхай шийдвэрлэх шаардлага байгааг харуулж байна.

Өнөөдөр улсын бүртгэлийн нэгдсэн архивт 90 сая баримт бичиг зориуцлалтын бус, хадгалалтыг горимд нийцэхгүй орчин, нөхцөлд хадгалагдаж байна. Энэ 90 гаруй сая материал бүхий архив нь бүртгэл үүссэн цаг хугацаанаас /иргэний бүртгэл 1940 он, хуулийн этгээдийн бүртгэл 2005 он, эд хөрөнгийн бүртгэл 1997 он, оюуны өмчийн бүртгэл

²² Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх нарийвчилсан төлөвлөгөөний хүрээнд Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас хэрэгцүүлэх төлөвлөгөө Зорилт 4-ийн 9 дэх арга хэмжээ.

1990 он/ эхэлж үүссэн баримт бичгийн “амьд архив” буюу байнгын хэрэглээнд байдаг архив бөгөөд гэхдээ хуулийн төсөлтэй холбогдон нэмэлт зардал гарахгүй болно.

Хөндлөнгийн хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийлгэх тухайд

Төрийн байгууллагын үндсэн чиг үүрэг, үйл ажиллагааны цар хүрээнээс хамааран Хөндлөнгийн хяналт, шалгалт хийлгэхэд²³ дунджаар 10 сая төгрөг зарцуулдаг. ОӨБЕГ нь улсын хэмжээнд иргэний, эд хөрөнгийн эрхийн, хуулийн этгээдийн болон оюуны өмчийн гэсэн үндсэн 4 төрлийн бүртгэл хөтөлдөг. Хөндлөнгийн хяналт, шинжилгээ хийлгэх зардлыг бүртгэлийн 4 төрөлд хувааснаар Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газарт оногдох зардлыг гаргах боломжтой гэж үзлээ. Үүнээс харахад ХЭБГ-ын үйл ажиллагаанд хийж буй хяналт, шинжилгээнд нэг жилд дунджаар **2,9 сая төгрөг** зарцуулдаг гэж үзэх боломжтой бөгөөд гэхдээ хуулийн төсөлтэй холбогдон нэмэлт зардал гарахгүй болно.

Дээрх мэдээллүүдээс харахад ХЭБГ “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-д тусгагдсан үүрэг буюу ажил үйлчилгээг хэрэгжүүлэхэд дараах бусад зардал гарах төлөвтэй байна. Үүнд:

Хүснэгт №16 Бусад зардлын хэмжээ

Зардлын нэр	Зардлын хэмжээ 1 жил/төгрөг
Програм хангамж, технологийн шинэчлэл хийх	500,000,000 ²⁴
Нийт	500,000,000

2.3.4 Зардлыг нэгтгэн тооцох

Энэ үе шатанд төрийн захиргааны байгууллагаас буюу төрд үүсэх нийт зардлыг тооцож гаргана. Ингэхдээ хүний нөөцийн зардал, материаллаг зардлын нийлбэрийг хүний нөөцийн хэрэгцээнд үржүүлэн тооцох ба үүн дээр бусад зардлыг нэмснээр нийт зардлын хэмжээ гарах юм.

Хүснэгт №17 Нийт зардлын хэмжээ

Зардлын төрөл	Зардлын хэмжээ	Хүний нөөцийн хэрэгцээ	Нийт зардал
Хүний нөөцийн зардал	950,191	0.94	893,179.54
Материаллаг зардал	1,952,317	0.94	1,835,177.98
Бусад зардал	500,000,000	1	500,000,000
Нийт зардал			502,728,357.52

Дээрх хүснэгтээс харахад “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-д тусгасан ажил үйлчилгээг хэрэгжүүлэхэд төрийн байгууллага буюу ОӨУБЕГ-ын ХЭБГ-т нэг жилд дунджаар **502,728,357.52/таван зуун хоёр сая долоон зуун хорин найман мянга гурван зуун тавин долоон төгрөг тавин хоёр мөнгө/**төгрөгийн зардал үүсэхээр байна. Гэхдээ бусад зардалд хуулийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах, дөрвөн жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэх төсөл хөтөлбөрийн хүрээнд үүсэх зардал буюу програм хангамж боловсруулах, техник, тоног төхөөрөмж худалдан авах зэрэг зардал багтсан байгаа тул хуулийн төслийн зардлын үр нөлөөний судалгааг 4 жилийн дараа дахин хийх шаардлагатай юм.

²³ ЗГ-ын 2013 оны 322 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Захиргааны байгууллагын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний нийтлэг журам”, Хууль зүйн сайдын 2014 оны А/01 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Хууль зүйн сайдын эрхлэх асуудлын хүрээний агентлаг, байгууллагын хяналт-шинжилгээ үнэлгээний аргачлал”, Хууль зүйн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын 2011 оны 55 дугаар тушаалаар батлагдсан “Байгууллагын үйл ажиллагаанд системчилсэн үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу жил бүр байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийлгэх үүрэгтэй.

²⁴ 2016-2020 онд 2 тэр бум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт шаардлагатай байгаа гэх тооцоо гарсан бөгөөд энэ нь 1 жилд 500,000 төгрөгийн санхүүжилт шаардахаар байна.

2.4 Хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулах

Хувилбарыг нягтлах шатанд хуулийн төсөлд шинээр нэмэгдэж байгаа буюу өөрчлөгдөж буй зохицуулалттай холбоотой төрд үүсэх зардлыг хэрхэн багасгах, эдийн засагт дарамт багатай өөр хувилбар боломж байгаа эсэхийг нягталж үзнэ.

Хувилбарыг нягтлах ажлыг дараах шалгуур үзүүлэлтүүдийн дагуу гүйцэтгэнэ:

1. Мэдээллийг цахимаар хүргүүлэх боломжтой эсэх;
 2. Хамрагдах хуулийн этгээдийн тоог багасгах боломж байгаа эсэх;
 3. Мэдээлэл хүргүүлэх давтамжийг багасгах боломж бий эсэх;
 4. Мэдээллийн агуулгыг багасгах боломж байгаа эсэх;
 5. Мэдээллийн зарим агуулгаас татгалзаж болох эсэх;
- Мэдээллийг цахимаар хүргүүлэх боломжтой эсэх: Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд шинээр байгуулагдсан хуулийн хуулийн этгээдийг бүртгэх, хуулийн этгээдийн бүртгэлд өөрчлөлт оруулах, бүртгэлээс хасах болон лавлагаа мэдээлэл олгох үйл ажиллагааг цаасан эх баримтаар олгохын зэрэгцээ цахим хэлбэрээр давхар бүртгэх /хуулийн төслийн 10 дугаар зүйл/ тухай зохицуулалт шинээр нэмэгдэж орсон. Өнөөдрийн байдлаар ХЭБГ-т хэрэгжиж буй цахим хэлбэрээр мэдээлэл олгох ажиллагаа нь “сайжруулсан емэйл” хэлбэрээр буюу үйлчлүүлэгчээс цахимаар ирүүлсэн хүсэлтийг улсын байцаагч нягталж үзсэний дараа хариуг цахимаар хүргүүлэх байдлаар хэрэгжиж байна. Цахим хэлбэрээр хариу олгож буй улсын байцаагч бүртгэлийн байгууллага дээр биеэр ирж үйлчлүүлж буй иргэдэд үйлчилгээ үзүүлэх, бүртгэл хөтлөх ажлын “завсар зай”-гаар цахимаар ирүүлсэн хүсэлтэд хариулж байгаа нь “энэ төрлийн үйлчилгээг нэвтрүүлснээр үйлчилгээ шуурхай болно” гэх үндсэн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд хүндрэл үүсгэж байна.
- Хуулийн этгээдийн төдийгүй аливаа бүртгэл нь хувь хүний болон албан байгууллагын эд хөрөнгө, эрх ашигтай шууд холбогддог, хэрэг маргаан үүсэх тохиолдолд нотлох баримтаар ашиглагдах зэрэг эрх зүйн чухал ач холбогдолтой нотлох эх баримт бичиг юм. Иймд тэдгээрийг нягтлах, үнэн, бодит байдлыг шалгах зэрэг ажиллагаанд улсын бүртгэгчийн үйл ажиллагаа зайлшгүй шаардлагатай. Учир нь баримт бичгийг хуурамчаар үйлдэх үйлдэл цөөнгүй гардаг тул эдгээр баримт бичгийг албан ёсны эх сурвалжтай тулгах, нягтлах шаардлагыг үүсдэг.
- Харин бүртгэлээс лавлагаа мэдээлэл хүсэх, мэдээлэлд өөрчлөлт оруулах, хуулийн этгээд үүсгэн байгуулах хүсэлт ирүүлэх, тэдгээрт хариу олгох замаар баримт бичгийн бүрдүүлэлтийг бүрэн, зөв, гүйцэт болгох зэрэг ажиллагааг цахим хэлбэрт шилжүүлэх нь бүртгэлийн газрын очер дараалал, ажлын ачааллыг бууруулах, хуулийн этгээд байгуулах этгээд шаардлагатай мэдээллээ бүрэн авснаар бүртгэлийн газар олон дахин очихгүй байх зэрэг давуу далууд үүсэх юм.
- Өнөөгийн байдлаар ХЭБГ 3 төрлийн бүртгэлийн програм хангамж хэрэглэдэг бөгөөд эдгээр нь бүрэн ашиглагдах боломжгүй байна. Тухайлбал хуулийн этгээдийн нэрийн баталгаажуулалтын програм ашиглан ирүүлсэн хүсэлтэд улсын байцаагч тухай бүр харин өгөх боломжгүй бөгөөд дунджаар 1 ажлын өдөрт багтаан хариулдаг. Энэ удаашралтай байдал нь улсын байцаагч “цонх”-оор үйлчилгээ үзүүлэхийн зэрэгцээ цахимаар ирүүлсэн хүсэлтэд хариулдагтай, энэ асуудлыг зөвхөн 1 улсын байцаагч хариуцдагтай шууд холбож ойлгож болно. Мөн хуулийн этгээдийн цахим бүртгэлийн “LES програм”²⁵ ашиглахад хүндрэлтэй, ойлгомжгүй байгаа нь тус програм хангамжийг сайжруулах шаардлагатайг харуулж байна.

²⁵ Цахим хуудас: <http://les.burtgel.gov.mn/ubeg/citizen>

Үүнээс гадна хуулийн этгээдийн бүртгэлийн програм хангамжийг боловсруулах, мэдээллийн санг байршуулах, мэдээллийг баяжилт хийхэд шаардлагатай тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл байхгүй байгаа зэрэг нь хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдээгүй байгааг илэрхийлж байна.

ОӨУБЕГ-ын хэмжээнд бүртгэлийг цахим хэлбэрт шилжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлэх төсөв, санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлээгүй тохиолдолд хуулийн төслийн энэ заалт хэрэгжих боломжгүй. Харин санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлэсэн тохиолдолд ойролцоогоор хагас жилийн дотор цахим хэлбэрт шилжих боломжтой гэсэн дүгнэлтийг судалгааны явцад цуглуулсан мэдээ, мэдээллээс харж болно.

- Хамрагдах хуулийн этгээдийн тоог багасгах боломж байгаа эсэх: Хуулийн этгээдийн бүртгэлд хамрагдах этгээдийн тоог багасгах боломжгүй. Хуулийн төслийн 8 дугаар зүйлд улсын бүртгэлд бүртгүүлэх шаардлагатай хуулийн этгээдийн төрлийг тодорхойлсон байна. Нийгмийн харилцаа улам өргөжиж, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны чиглэл, төрөл улам нарийвчилсан хэлбэрт шилжиж байгаа энэ цаг үед тэдгээрийг бүртгэх хэлбэр, төрөл, тэднээс шаардах эх баримт бичгийн төрлийг үйл ажиллагааны чиглэлээр нь ангилах хэрэгцээ шаардлага бий. Ингэснээр хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг тодорхой болохын зэрэгцээ хуулийн этгээд үүсгэн байгуулагч, гишүүд хоорондын харилцаа, төрөөс үзүүлэх хөнгөлөлт, хүлээлгэх хариуцлага зэрэг асуудлыг тодорхой болгох давуу талтай.
- Мэдээлэл хүргүүлэх давтамжийг багасгах боломж бий эсэх: Хуулийн төсөлд зааснаар хуулийн этгээд шинээр байгуулах, хуулийн этгээдийн мэдээлэлд өөрчлөлт оруулах, хуулийн этгээдийн бүртгэлээс хасах зэрэг хуулийн дагуу хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны давтамжийг бууруулах боломжгүй.
- Мэдээллийн агуулгыг багасгах боломж байгаа эсэх: Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн тухай хуульд шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг бүртгэх, хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг бүртгэх, хуулийн этгээдийн бүртгэлээс хасах хүсэлт гаргах тохиолдолд бүрдүүлэх баримт бичгийн жагсаалтыг нэмж оруулсан нь түүнийг бүртгэх, өөрчлөлт оруулах улсын байцаагчийн ажил үйлчилгээний хэмжээг нэмэгдүүлсэн байна. Гэхдээ хуулийн этгээдийн хувийн хэрэгт хавсаргаж буй баримт бичгүүд нь эх нотлох баримт болдог. Хуулийн этгээдийн төрөл бүр өөрийн онцлогтой байх тул түүнд нь тохирсон тодорхой баримт бичгийг бүрдүүлэх нь хуулийн этгээд төдийгүй төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд “үл маргах” нотлох баримт болох нөхцөлийг бүрдүүлэх тул мэдээллийн агуулгыг багасгах шаардлагагүй.
- Мэдээллийн зарим агуулгаас татгалзаж болох эсэх: Хуулийн төсөлд хуулийн этгээдийн улсын бүртгэл хөтлөх үйл ажиллагааны наад захын шаардлагыг тогтоосон зохицуулалт орсон байх тул энэ тохиолдолд агуулгаас татгалзах асуудал хөндөгдөхгүй.

2.5 Үр дүн, санал

Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд гарах зардалд хуулийн этгээдийн бүртгэлийг 2020 он хүртэл²⁶ цахим хэлбэрт бүрэн шилжүүлэхэд шаардлагатай техник, тоног төхөөрөмж, програм хангамж болон цаасан эх баримтын архивын нөхцөл байдлыг сайжруулахад зарцуулах шаардлагатай байгаа санхүүжилтийн хэмжээг 4 жилд багтаан хэрэгжүүлнэ гэх төсөөллөөр боловсрууллаа.

Судалгааны дүнгээс харахад хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд хийсэн зардлын тооцооны үр дүнг нэгтгэн үзэхэд тус

²⁶ ЗГ-ын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх нарийвчилсан төлөвлөгөөнд тусгагдсан байдлаар хугацааг тогтоосон.

хуулийн төслийн хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд урьдчилсан байдлаар нэг жилд дунджаар **502,728,357.52**/таван зуун хоёр сая долоон зуун хорин найман мянга гурван зуун тавин долоон төгрөг тавин хоёр мөнгө/, **0.94 хүний нөөцийн** хэрэгцээ үүсэх магадлалтай байна.

ОӨУБЕГ-ын ХЭБГ нь улсын хэмжээнд нийт 42 албан хаагчтай үйл ажиллагаа явуулж байна. улсын хэмжээнд нэг жилд дунджаар 15463 гаруй хуулийн этгээд шинээр бүртгүүлэх, 18850 гаруй өөрчлөлт оруулах хүсэлт хүлээж авч, шийдвэрлэж байгаагийн 70 гаруй %-ийг нийслэл дэх бүртгэлийн газрын улсын бүртгэгчид гүйцэтгэж байгаа нь албан хаагчдын ажлын ачаалал харилцан адилгүй байгааг харуулж байна. Иймд хүний нөөцийн хэрэгцээг ажлын ачаалалтай уялдуулан нэмэх шаардлага байна гэж үзлээ.

Хуулийн төсөлд тусгагдсан хуулийн этгээдийн цахим бүртгэлийн тогтолцоог бүрдүүлэх нийгэм, эдийн засгийн хэрэгцээ шаардлага нэгэнт үүссэн байна. Цахим бүртгэлийн тогтолцоонд шилжихэд ОӨУБЕГ –ын ХЭБГ нь хүний нөөцийн ур чадвар, цахим сан бүрдүүлэх баримт мэдээллээр хангагдсан байгаа нь цахим бүртгэлийг шуурхай нэвтрүүлэхэд давуу тал болж байна. Иймд цахим бүртгэлийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай програм хангамж, тоног төхөөрөмжийн санхүүжилтийг шийдвэрлэснээр хуулийн төслийн 10 дугаар зүйлийн 10.3 дахь хэсэгт заасан цаасан болон цахим хэлбэрээр бүрдүүлэх, бүртгэлийн цахим сан хөтлөх, лавлагаа, мэдээлэл олгох зэрэг үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх бүрэн боломжтой.

Харин төрөөс шаардлагатай санхүүжилт хийгдээгүй тохиолдолд буюу одоо хэрэглэж буй програм хангамж, тоног төхөөрөмжийн нөөцөөр хуулийн төсөлд тусгагдсан цахим бүртгэл, мэдээлэл олгох үйл ажиллагаа хэрэгжих боломжгүй гэж дүгнэв.

Иймд “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга”-д тусгасан хуулийн этгээдийн бүртгэлийг цахим хэлбэрээр хөтлөх, бүртгэх, мэдээлэл оруулах, лавлагаа мэдээлэл олгох ажил үйлчилгээг хэрэгжүүлэх үүргийг ХЭБГ-т хуулиар хүлээлгэхээс өмнө түүнийг хэрэгжүүлэх суурь болсон програм хангамж, тоног төхөөрөмжийн асуудлыг нэгмөр шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

---o0o---

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

1. Улсын бүртгэлийн ерөнхий хууль. 2009 он.
2. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хууль. 2015 он.
3. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл. 2017 он
4. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлал, танилцуулга. 2015 он
5. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал. 2017 он
6. Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн газрын 2016 оны үйл ажиллагааны тайлан
7. Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх нарийвчилсан төлөвлөгөөний хүрээнд “Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөө”
8. Маягт, индекс, баталгааны тэмдгийн загварыг шинэчлэн батлах тухай, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын даргын тушаал, дугаар 334, 2015 он.
9. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэл хөтлөх журам, Хууль зүйн сайдын 2015 оны А/39 дүгээр тушаалын хавсралт
10. Гадаадын хуулийн этгээдийн төлөөлөгчийн газрыг улсын бүртгэлд бүртгэх журам, Хууль зүйн сайдын 2015 оны А/40 дугаар тушаалын хавсралт
11. Хуулийн этгээдийн нэр олгох, баталгаажуулах журам, Хууль зүйн сайдын 2015 оны А/41 дүгээр тушаалын хавсралт
12. Иргэн, хуулийн этгээдийн тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдэг хийлгэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих, лавлагаа олгох журам, Хууль зүйн сайдын 2015 оны А/42 дугаар тушаалын 1 дүгээр хавсралт
13. Журам батлах тухай, дугаар 335, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын даргын 2015 оны 02 дугаар сарын 27-ны өдрийн тушаал
14. Оюуны өмч, хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газраас 2017 оны 1 сарын 20-ны өдөр Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Г.Баясгаланд хүрүүлсэн 1-4/173 тоот “Мэдээлэл хүргүүлэх тухай” албан тоотын хавсралтаас.
15. Хууль, хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох аргачлал. 2013 он. ХЗДХЯ, ГОУХАН
16. Хууль тогтоомжийн тухай хууль, аргачлал, гарын авлага. 2016 он. ХЗДХЯ 2016 он
17. ОӨУБЕГ-ын захиргааны статистикийн мэдээлэл /2016 оны 10 дугаар сар/. Эх сурвалж: <http://burtgel.gov.mn/index.php/news/statistical-rating-item>. Сүүлд нэвтэрсэн 2017.03.10
18. ОӨУБЕГ, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газрын 2012-2016 оны статистик мэдээ
19. ОӨУБЕГ, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газрын 2016 оны үйл ажиллагааны тайлан
20. ОӨУБЕГ-ын дэд дарга Д.Дэлгэрсайхантай хийсэн ярилцлага

21. “Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл”-ийг боловсруулсан ажлын хэсгийн гишүүдтэй хийсэн ярилцлага
22. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газрын улсын бүртгэгч нартай хийсэн ярилцлага
23. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газраар үйлчлүүлж байсан хуулийн этгээдийн зарим төлөөллүүдтэй хийсэн ярилцлага

6.

Хавсралт №1: Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газарт хууль тогтоомжийн төслийн хүрээнд хүлээлгэсэн үүрэг

Хуулийн зүйл, заалт		Хуулийн зохицуулалт
8 дугаар зүйл Улсын бүртгэлийн байгууллага	8.1 дэх хэсэгт	Улсын бүртгэлийн байгууллага хуулийн этгээд, түүний салбар төлөөлөгчийн газрыг бүртгэнэ: ...
9 дүгээр зүйл Улсын бүртгэлийн байгууллагын эрх, үүрэг	9.3 дахь хэсэгт	Улсын бүртгэлийн байгууллага нь гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж, гадаадын хөрөнгө оруулагч, гадаадын хуулийн этгээдийн төлөөлөгчийн газрын тоо, тэдгээрийн эзэмшиж байгаа хувь, хэмжээ, үйл ажиллагааны чиглэлийн талаар нэгдсэн бүртгэл хөтөлж, энэ талаарх мэдээллийг хагас болон бүтэн жилээр гаргаж, хөрөнгө оруулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад мэдээлнэ.
	9.6 дахь хэсэгт	9.6.Улсын бүртгэлийн байгууллага нууцын тухай хууль тогтоомжид зааснаас бусад улсын бүртгэлийн мэдээллийг өөрийн албан ёсны цахим хуудсаар дамжуулан нийтэд мэдээлнэ.
10 дугаар зүйл Хуулийн этгээдийн хувийн хэрэг бүрдүүлэх зарчим, хэлбэр	10.3 дахь хэсэг	Хуулийн этгээдийн хувийн хэргийг цахим болон бичгийн хэлбэрээр бүрдүүлэн улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд давхар хөтөлнө.
12 дугаар зүйл Хуулийн этгээдийн хувийн хэргээс лавлагаа олгох	12.1 дэх хэсэг	Улсын бүртгэлийн байгууллага нь ... хуулийн этгээдийн регистрийн дугаарын мэдээллийг эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд өгч болно.
	13.1 дэх хэсэг	Хуульд өөрөөр заагаагүй бол улсын бүртгэлийн байгууллага энэ хуулийн 17.1-17.3-т заасан баримт бичгийг бүрэн гүйцэт хүлээж авснаас хойш гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжийг бүртгэх эсэх талаар ажлын 10 өдрийн дотор, бусад хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгэх эсэх талаар ажлын 2 өдрийн дотор шийдвэр гаргаж, энэ тухай өргөдөл гаргагчид бичгээр уахим хэлбэрээр мэдэгдэнэ.
13 дугаар зүйл Шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгэх	14.2 дахь хэсэг	Улсын бүртгэлийн байгууллага Иргэний хуулийн 27 дугаар зүйлд зааснаас гадна дараах ерөнхий шаардлагыг хангасан хуулийн этгээдийн нэрийг баталгаажуулна: ..
17 дугаар зүйл	17.6 дахь	Улсын бүртгэлийн байгууллага нь өргөдлийг бичгээр хүлээн авсан бол баримт бичгийн жагсаалт, хүлээн авсан он, сар, өдөр, цаг, минут бүхий мэдээллийг

Улсын бүртгэлд бүртгүүлэхэд шаардах баримт бичиг	хэсэг	өргөдөл гаргагчид цахим хэлбэрээр, эсхүл бичгээр хүргүүлнэ.
	17.7 дахь хэсэг	Гадаадын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээдийн санхүүгийн баталгаажсан тайланг үндэслэн үйл ажиллагаа явуулах хугацааг 2 жил тутамд сунгана.
	17.8 дахь хэсэг	Улсын бүртгэлийн байгууллага нь гадаадын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээдийн хүсэлтэд үндэслэн тухайн иргэн гадаадын хөрөнгө оруулагч, эсхүл гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж, түүний салбар, төлөөлөгчийн газарт ажиллах удирдах албан тушаалтнаар бүртгэлтэй байгаа болон энэ хуулийн 17.7-д заасан үйл ажиллагаа явуулах хугацааны талаарх тодорхойлолтыг гадаадын иргэн, харьяатын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад батлагдсан маягтаар гарган өгнө.
18 дугаар зүйл Хуулийн этгээдийг шинээр бүртгэх	18.2 дахь хэсэг	Цахим хэлбэрээр өргөдөл гаргасан тохиолдолд улсын бүртгэлийн байгууллага энэ хуулийн 13.3-т заасны дагуу эх хувиар авч ирсэн баримт бичгийг цахим хэлбэрээр ирүүлсэн баримт бичигтэй тулган нягталсны дараа тухайн хуулийн этгээдийн үүсгэн байгуулах баримт бичгийн эхний хуудас дээр хуулийн этгээдийн хувийн хэргийн дугаар, он, сар, өдөр бүхий баталгааны тэмдэг, бусад хуудас дээр улсын бүртгэгчийн тэмдэг дарснаар хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгэсэнд тооцно.
	18.3 дахь хэсэг	Өргөдлийг бичгээр гаргасан тохиолдолд улсын бүртгэлийн байгууллага эх баримтыг улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд оруулж тухайн хуулийн этгээдийн үүсгэн байгуулах баримт бичгийн эхний хуудас дээр хуулийн этгээдийн хувийн хэргийн дугаар, он, сар, өдөр бүхий баталгааны тэмдэг, бусад хуудас дээр улсын бүртгэгчийн тэмдэг дарснаар хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгэсэнд тооцно.
	18.4 дэх хэсэг	Улсын бүртгэлийн байгууллага нь хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгэснийг нотолсон хуулийн этгээдийн хувийн хэргийн болон регистрийн дугаар бүхий улсын бүртгэлийн цахим гэрчилгээг өргөдөл гаргагч хэвлэн авах боломжтойгоор улсын бүртгэлийн цахим мэдээллийн санд байршуулж болно.
	18.5 дахь хэсэг	Улсын бүртгэлийн байгууллага нь өргөдөл гаргагчийн хүсэлтээр улсын бүртгэлийн гэрчилгээг үнэт цаасан дээр хэвлэж, баталгаажуулан олгож болно.

19 дүгээр зүйл. Бүртгэхээс татгалзах	19.1 дэх хэсэг	Улсын бүртгэлийн байгууллага хуулийн этгээд шинээр байгуулсан, өөрчлөн байгуулсан, татан буулгасныг болон түүний мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг дараахь тохиолдолд улсын бүртгэлд бүртгэхээс татгалзана:
22 дугаар зүйл. Өөрчлөн байгуулах замаар шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгэх	22.1 дэх хэсэг	Хуулийн этгээдийг нийлүүлэх замаар өөрчлөн байгуулах тохиолдолд нийлсэн хуулийн этгээд тус бүрийн үйл ажиллагааг дуусгавар болсонд тооцож улсын бүртгэлээс хасах бөгөөд шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийн мэдээллийг улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд бүртгэнэ.
	22.2 дахь хэсэг	Нэгтгэх замаар өөрчлөн байгуулах тохиолдолд нэгдэж байгаа хуулийн этгээд тус бүрийн үйл ажиллагааг дуусгавар болсонд тооцож улсын бүртгэлээс хасах бөгөөд нэгтгэж байгаа хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлтийг улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд бүртгэнэ.
	22.3 дахь хэсэг	Хуваах замаар өөрчлөн байгуулах тохиолдолд хуваагдаж байгаа хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа дуусгавар болсонд тооцож улсын бүртгэлээс хасах бөгөөд шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээд тус бүрийн мэдээллийг улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд бүртгэнэ.
	22.4 дэх хэсэг	Тусгаарлах замаар өөрчлөн байгуулах тохиолдолд шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээд тус бүрийн бүртгэлийг улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд бүртгэнэ.
	22.5 дахь хэсэг	Хуулийн этгээдийн хэлбэр өөрчлөгдөх тохиолдолд тухайн хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааг дуусгавар болсонд тооцож, шинээр байгуулагдсан хуулийн этгээдийн мэдээллийг улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд бүртгэнэ.
24 дүгээр зүйл. Хуулийн этгээдийг татан буулгасан тухай улсын бүртгэлийн байгууллагад мэдэгдэх	24.3 дахь хэсэг	Энэ хуулийн 24.1-д заасан баримт бичгийг үндэслэн улсын бүртгэлийн байгууллага тухайн хуулийн этгээдийг татан буулгасныг улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд бүртгэнэ.
26 дугаар зүйл. Хуулийн этгээдийг татан буулгасныг бүртгэх	26.1 дэх хэсэг	Улсын бүртгэлийн байгууллага нь татан буугдсан хуулийн этгээдийн тухай мэдээллийг улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд оруулснаар тухайн хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлээс хассанд тооцно.
	26.2 дахь	Улсын бүртгэлийн байгууллага хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлээс хассан тухайгаа Иргэний хуулийн 32.11-д заасны дагуу цахим хуудсаар нийтэд тухай

	хэсэг	бүр мэдээлнэ.
--	-------	---------------

Хавсралт №2. Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын бүтцийн ерөнхий тогтолцоо

